# کُکارے

سیّد ہاشم شاہ

# ٹکارے

دوہڑے، ڈیوڑھے، سسّی پنّوں، سوہنی مہینوال

از

سیّد ہاشم شاہ

مرتب

ڈاکٹر فقیر محمّد فقیر

پاکستان پنجابی ادبی بورڈ

۵۸ لارنس روڈ

لاھور

ISB N. 969-411-098-X

اکادمی ادبیات پاکستان، اسلام آباد دے مالی رل ورتن نال چھاپی گئی

محمد آصف خاں، سیکرٹری پاکستان پنجابی ادبی بورڈ ۵۸ لارنس روڈ لاہور
نے برکی آرٹ پرنٹرز ۳۴ ریٹیگن روڈ لاہور توں پہلی وار
دسمبر ۱۹۸۷ء وچ چھپوائی

مُل -/۱۵ روپے

# ویروا

# پہلی گل

بورڈ ہُن تائیں کلاسیکی ادب دیاں اُٹھ کتاباں چھاپ چُکیا ہے۔
جیویں ہیر چراغ اعوان (۱۹۷۸ء)، کہندا سائیں (۱۹۷۸ء)، آکھیا بابا فرید نے (۱۹۷۸ء تے ۱۹۸۶ء)، جنگنامہ امام حسین (۱۹۷۹ء)، کلیاتِ لالی (۱۹۸۲ء)، ہیر دمودر (۱۹۸۷ء)، کافیاں شاہ حسین (۱۹۸۷ء)، احسن القصص (۱۹۸۷ء)۔
"گُکارے" ایس سلسلے دی نوویں کتاب ہے۔ ایہناں توں دکھ، کلیات ہدایت، ہیر وارث شاہ، کلیات بُلھے شاہ، کافیاں خواجہ غلام فرید، ابیات علی حیدر وغیرہ وغیرہ وی چھاپدے پئے ہاں۔

ہِھلی کتاب پنجابی ادبی اکیڈمی، لاہور ولوں ۱۹۶۳ء وچ چھاپی گئی ہئی۔ اسیں اکیڈمی دے چیرمین محترم ڈاکٹر محمد باقر ہوراں دی اجازت نال ایہہ کتاب مُڑ چھاپن دا آہر کردے پئے ہاں۔ مرحوم ڈاکٹر فقیر محمد فقیر ہوراں دا دیباچہ وی نال ای دیندے پئے ہاں۔

پاکستان پنجابی ادبی بورڈ محترم ڈاکٹر محمد باقر ہوراں دا بوہت مشکور ہے کہ اوہناں ایہہ کتاب چھاپن دی اجازت دِتی۔

محمد آصف خاں

# سیّد ہاشم شاہ

تحصیل اجنالے دے مشہور پنڈ جگدیو کلاں وچ اللہ بخش ناں دا اک ترکھان رہندا سی۔ اوہ اک سال بیت اللہ شریف حج کرن لئی گیا تے دو تِن ورھے اوتھے ای رہیا۔

ایہناں دناں وچ عبداللہ قریشی فاروقی ناں دا اک مُنڈا، جیہدی عمر کوئی گیاراں ورھیاں دی سی، اللہ بخش نے پیار محبّت دے جال وِچ پھاہ لیا تے اوہنوں اپنے نال لے کے اپنے پنڈ جگدیو کلاں پرت آیا۔

کرنی رب دی، جد ایہہ مُنڈا تیراں ورھیاں دا ہویا تے اللہ بخش نوں کوئی اجیہا روگ لگا، جیہدے توں اوہدی جان نوں خلاصی نہ مل سکی۔

اپنے محترم بزرگ دی موت دے غم توں سوچاں وچاراں دی کنی چھڈان لئی اوہ کدی کدی پنڈ دی مسیت وچ جان آون لگ پیا، جتھے ہور وی کئی مُنڈے کُڑیاں پڑھدے سن۔ بالاں کُڑیاں دی رونق وِچ اوہنوں کجھ دِل تسلّی تے بے فکری نصیب ہوئی تے پڑھن لکھن دا شوق وی اوہدے دِل وِچ لہراں لین لگ پیا۔ اپنے ایس دِلی شوق دیاں رِیجھاں پاروں عبداللہ نے اجیہی محنت تے شوق نال کم کیتا کہ اوہ تھوڑی مدّت وچ ای دینی عالم بن کے پنڈو پنڈ وعظ نصیحت کرن لگ پیا۔

مذہبی کم دی ایس رُجھ وچ ای اوہ اک دن تحصیل قصور دے اک پنڈ "گھریا درنالا" گیا۔ کجھ دن اوتھے رہ کے جد وعظ نصیحت

کیتی تے پنڈ دے وسنیک اوہدا بڑا مان کرن لگ پئے۔

"گھریالا ورنالا" دے اک سندھو جٹ نے عبداللہ دا دلی مان رکھن لئی اوہنوں اپنی لڑکی دا رشتہ قبول کرن لئی آکھیا۔ عبداللہ اوہدے ایس پیار دی قدر کیتی تے اوہدی نذر قبول کر لئی۔

اپنے نکاح توں پچھے عبداللہ کجھ دن تے "گھریالا وریالا" ای ٹکے تے فیر گھر دی نوں نال لے کے "جگدیو کلاں" پرت آئے۔ کجھ مدت پچھوں عبداللہ دے گھر رب نے اک پُتر دِتا، جیہدا ناں اوس محمد شریف رکھیا۔ محمد شریف جد باراں ورھیاں دا ہویا تے اچن چیت اوہدے ماپے ایس فانی سراؤں ٹُردے ہوئے۔

ماپیاں دی چنگی پرورش پاروں محمد شریف نوں بال عمر توں ای، علمِ ظاہر دے نال نال تصوف دے علم دا وی بڑا شوق سی۔ ماپیاں دی کویلی تے اچانک موت نے اوہدے ایس شوق نوں ہور بھڑکایا۔ اوس دُنیا ولوں اُکا ای چت چُک لیا۔

اوس سمے اک جھنگی وِچ اک صوفی بزرگ رہندے سن جیہناں دا ناں حضرت بخت جمال سی۔ ایہہ جھنگی ایہناں دے ناں نال ای "جھنگی بخت جمال" مشہور ہو کے تحصیل اجنالے دا اک مشہور پنڈ بن کے اج تیکر وسدی اے۔

حضرت بخت جمال نوشاہی قادری طریقے دے بزرگ سن۔ محمد شریف اوہناں دی علم سوبھا سن کے اوہناں دی خدمت وچ حاضر ہوئے تے اوہناں نوں اپنا پیر طریقت بنا کے اوہناں دے کول ای ٹِک گئے۔

کُجھ ورھے پیر دی خدمت وِچ رہ کے حج دی اجازت لئی تے ایس شوق دی بے وسی وِچ ہیٹھ اُتے ست حج کیتے جیہدے توں ایہناں دا ناں حاجی محمد شریف مشہور ہو گیا۔

پچھیاں ورھیاں دی عمر وِچ ایسے حاجی محمد شریف دے گھر خُدا نے اک پُتر دتا، جیہدا ناں اوس ہاشم رکھیا۔ ہاشم نے جد ہوش سنبھالی تے پیو نے بڑی محنت تے شوق نال پڑھایا لکھایا۔

درسی رُجھاں توں وِہلیاں ہو کے ہاشم علم تصوّف دا شوق پورا کرن لئی اپنے والد دے ای بیعت ہو گئے تے اپنی کرنی دے تراں تھوڑے چِر وِچ ای ولایت دا درجہ حاصل کر لیا جیہڑا اوہناں دی شاعری دی وی بنیاد بنیا۔

ہاشم شاہ دے خاندانی ویہڑے دا ایہہ نوٹ میں اوس قلمی نسخے توں نقل کیتا اے۔ جیہڑا اوہناں دے ٹبّر دے اک بزرگ کولوں ہتھ لگا۔ ایہہ نوٹ اُردو وِچ اے، جیہدا ایتھے نقل کرنا مناسب معلوم ہوندا اے۔

”موضع جگدیو کلاں تحصیل اجنالہ میں اللہ بخش نام ایک بڑھئی لاولد تھا۔ وہ حج بیت اللہ کو گیا اور دو تین سال وہاں رہا۔ اسی اثنا میں اُس نے ایک لڑکا عبداللہ نامی عمر گیارہ سال، جو قریشی فاروقی تھا، جالِ محبّت میں پھنسا لیا اور اُسے ہمراہ لے کر موضع جگدیو کلاں واپس آ گیا۔ جس وقت لڑکے کی عمر ۱۳ سال کی ہوئی اللہ بخش فوت ہو گیا۔ عبداللہ کو علم دین کا شوق ہوا۔ چنانچہ وہ تحصیلِ علم کے بعد وعظ نصیحت میں مصروف ہوا اور پھرتے پھراتے موضع ”گھریالا ودنالا“ تحصیل قصور میں چلا گیا۔ وہاں ایک جاٹ ذات سندھو نے اسے اپنی لڑکی کا رشتہ دیا

اور تھوڑی دیر بعد اپنی عورت کے ہمراہ موضع جگدیو کلاں میں آ گیا۔ اُن کے ہاں ایک لڑکا پیدا ہوا جس کا نام اُس نے محمد شریف رکھا۔ جب لڑکے کی عمر بارہ سال کی ہوئی، والدین دُنیا سے رُخصت ہوئے۔

محمد شریف کو صوفیائے کرام کی صحبت میں رہنے کا شوق ہوا۔ چنانچہ وہ جھنگی حضرت بخت جمال تحصیل اجنالہ میں دیر تک رہا۔ حضرت بخت جمال صاحب نوشاہی قادری خاندان کے طریقہ پر تھے۔ محمد شریف نے اُنہی کو پیرِ طریقت تسلیم کیا اور تھوڑی مدت کے بعد حج کو چلے گئے۔ چنانچہ ایک مدت میں آپ نے سات حج کئے۔ اسی واسطے حاجی محمد شریف کے نام سے مشہور ہوئے۔ ان کا روضہ مبارک موضع جگدیو کلاں میں موجود ہے۔ پچیس سال کی عمر میں اُن کے ہاں فرزند تولد ہوا جس کا نام انہوں نے ہاشم شاہ رکھا۔

ہاشم شاہ نے اپنے والد حاجی محمد شریف کی بیعت کی اور اس وقت کے اولیاؤں میں ہوئے۔ آپ ہر علم کے ماہر و شاعر تھے چنانچہ اُن کی تصنیف ہر زبان میں ہمارے پاس موجود ہے۔ آپ حکیم حاذق بھی تھے۔ مہاراجہ رنجیت سنگھ بیمار ہوا۔ حکیموں کے علاج سے مایوس ہو کر آپ کو علاج کے لئے بلایا گیا۔ مہاراجہ نے آپ کے علاج سے صحتیاب ہونے کی خوشی میں موضع تھرپال تحصیل نارووال آپ کو انعام میں دیا۔ جس کی نسبت آپ نے دو تین شعر کہے ہیں:۔

مہاراجہ رنجیت سنگھ کہئے جنہوں سرکار
مہان سنگھ گھر جمیا مہابلی اوتار
اُس نے سانوں بخشیا سی ایہہ پنڈ گراں
ایس سبب جگدیوں تھرپالیں بیٹھے آں

چنانچہ اب آپکی اولاد موضع تھرپال میں موجود ہے آپ کا صحیح نام حضرت ہاشم شاہ اور تخلّص ہاشم تھا۔"

ہاشم دے بعضے سوانح نگاراں دا خیال اے کہ اوہ مہاراجہ رنجیت سنگھ دا درباری شاعر سی۔ "پنجابی شاعراں دا تذکرہ" وچ منشی مولا بخش کشتہ لکھدے نیں:-

رنجیت سنگھ دے پیو دے مرن تے ہاشم وی ہور شاعراں وانگر مرثیہ لکھیا جیہڑا بڑا سلاہیا گیا۔ پر ہاشم دے کلام وچ نہ اوہ مرثیہ ملدا اے تے نہ رب، رسول پاک، اہلبیت تے پیراں پیر دی تعریف دے بغیر کسے ہور امیر، وزیر، راجہ، مہاراجہ دی تعریف یا صفت بارے اوہناں دا کوئی شعر۔ ایس توں ظاہر ہوندا اے کہ اوہ کوئی مراثی یا بھٹ قسم دے یا اُردو دے شاعر ذوق ورگے قصیدہ گو شاعر نہیں سن۔

سگوں میر تقی، دیو جانس کلبی تے ہور انجیہے خود دار تے حال مست قسم دے لوکاں وچوں سن جیہناں دربار وچ جاندیاں ہویاں تے حضور پاندیاں ہویاں وی قصیدہ گوئی تے بے جا خوشامد نوں نہ اپنایا۔ تے اپنی خودی نوں نہ گوایا۔

ہاشم شاہ دا مہاراجہ رنجیت سنگھ دے پیو دی موت تے مرثیہ لکھنا، اوہدا بوہت پسند کیتا جانا تے فیر اوہدے کلام وچ اوس مرثیے دا نہ ملنا کجھ عجیب جیہی سینہ گزٹ معلوم ہوندی اے جیہنوں منن تے دل نہیں کردا۔ فیر اپنے ویلے دے سارے حکیماں نالوں بوہتے ہوشمند تے حاذق طبیب نوں حال مست سمجھنا وی بڑا ای بیحال جیہا مسئلہ لگدا اے۔

میرے خیال وچ ہاشم شاہ آپ ایس معاملے دی انجیہی صفائی

کیتی اے، کہ کسے شک شبہے دی گنجائش ای نہیں رہن دتی۔ بھلے دتے اوہدے تن شعر اوہدے کلام وچ ملدے نیں۔

کہہ کجھ حال حقیقت ہاشم، ہُن دیاں بادشاہاں دی
ظلموں کوک گئی اسمانی، دُکھیا زور دلاں دی
آدمیاں دی صورت وسدی، خوف خدائیوں کورے
ظالم، چور، پلیت، زناہی، راکھش آدم خورے
بس ہُن ہور نہ کہہ کجھ ہاشم، جیبوں رب رکھے رہنا
ایہہ گل نہیں فقیراں لائق، بُرا کسے نوں کہنا

سکھّا شاہی جیہے انھّے بولے دور وچ اِنج ودا ودا کے تے ونگار کے، ہاشم شاہ ورگا آزاد مرد ای حق دا ایہہ اعلان کر سکدا سی، جیہڑا اوس کیتا، تے اوہدے دور دے عوام نے سُنیا۔

ہُن تسیں آپ ای سمجھو کہ کوئی درباری قیدی ایہو جیہا کُھلا اعلان تے کدھرے رہیا درباری مخالفت وی کسے دے کنیں بھنکھ وی پا سکدا اے۔

کشتہ ہوراں دا دیو جانس کلبی دے متعلق قصیدہ گوئی دے تعلق وچ ذکر کرنا وی مناسب نہیں۔ ایہہ یونانی فلسفی دیو جانس شاعر نہیں سی۔ نہ ایہہ کدی سکندرِ اعظم، خاقان چین، یا کسے ہور راجے نواب دا درباری شاعر ای رہیا۔

میر تقی بھاویں نواب اودھ نال تھوڑے دن ہی گزارے، پر درباری قصیدہ گوئی وی کیتی۔ ایتھے اوہدا کوئی قصیدہ نقل کرن دی تھاں اک مختصر پر بڑی معتبر گواہی نقل کر دینی کافی اے۔

ساڈے دور دے بڑے اُچے تے سچے ادیب تے عالم ڈاکٹر سید عبداللہ اپنی تصنیف "نقدِ میر" دے صفحہ ۱۹ وِچ لکھدے نیں :-

"میر اصولاً غزل گو شاعر تھے۔ انہوں نے مثنوی، قصیدہ، رباعی وغیرہ پر بھی طبع آزمائی کی ہے۔"

ایس کرکے میر تقی نال وی سیّد ہاشم شاہ دی عملی مثال دینی بےمحل اے۔ ہاشم دا دِل فقر دی دولت نال آباد سی تے جیہڑا بندہ اک واری اپنے رب دے دربار وِچ حاضری دے لے۔ اوہ دُنیا دے فانی درباراں نوں نظر وِچ ای نہیں لیاوندا۔

ہر حال وِچ سانوں ہاشم شاہ دا قلمی فیصلہ ای من لینا چاہیدا اے تے اوہ ایہہ ای اے کہ اوہ رنجیت سنگھ دا علاج معالجہ تے کردا رہیا پر اوہدا درباری شاعر کدی وی نہیں بنیا۔

## کلام

پنجابی زبان وِچ ہاشم دے دوہڑے، سسّی پنوں تے سوہنی مہینوال اوہدے چلدے شاہکار نیں۔ شیریں فرہاد، لیلیٰ مجنوں تے ہیر رانجھا نوں عوامی قبولیّت نہیں ملی۔

میرے خیال وِچ اوہدے دوہڑے اوہدا چوٹی دا کلام اے۔ جے سسّی پنوں وِچ دوہڑیاں ورگا درد تے زندگی نہیں تے سوہنی مہینوال سسّی پنوں نالوں وی نرم بولدی بولی اے۔ انج معلوم ہوندا اے جیویں دوہڑے اوہدی پکّی عمر دا کلام اے۔

دوہڑیاں وِچ اوہ اجیہیاں لفظی تصویراں کھچدا اے جیہڑیاں

مونہوں پئیاں بولدیاں نیں۔ ساد مرادیاں تشبیہاں نال زندگی دی تصویر کھچن لگا اپنی جان دے روگ نوں عوامی زندگی دا آزار بنا دیندا اے تے کدی کدی سُکھ دیاں سوغاتاں کسے عرس دے تبرک وانگر دوآلے پیا ونڈدا اے۔

ایہناں وِچ شعری بندش، فنّی اٹکلاں دی چڑھتل، پیڑاں دیاں ہوکاں دے گڑلاٹ تے دردمند راگاں دے الاپ اینا زور دار نیں کہ سنن والے نوں دِل سنبھالنا پے جاندا اے۔

## لفظی ورتوں

پنجابی بول چال وِچ کجھ لفظ ہوندے ہوئے وی نہ ہون ورگے سن۔ اوہدے توں پہلے دور دے وڈے شاعراں وی جیہناں ول دھیان نہیں کیتا۔ ہاشم نے ایہناں لفظاں نوں اپنی ادبی اٹکل نال ورت کے ایہناں لفظاں نوں نویں سِر زندگی تے لمی عمر دے کے پنجابی زبان وِچ بڑا واہدا کیتا اے۔ مثال لئی تھلّے دے لفظ ملاحظہ کرو:-

| | | | |
|---|---|---|---|
| ملگ | ملے گا | رہگ | رہوے گا |
| جِن | جس نے۔ جنہیں | جاوگ | جاوے گا |
| کِت | کتھے | ڑگِ | کھڑے گا۔ لے جائیگا |
| تِس | ے | پھِرگ | پھرے گا |
| اس | ساں، اسیں | ہوگ | ہووے گا |
| | : | لوگ | لوے گا۔ لے گا |

| | | | |
|---|---|---|---|
| چڑھاوک | چڑھاوے گا | تبگک | تد تیکر |
| ہووک | ہووے گا | پوس | پوے سو |
| جبک | جد تیکر | آوگ | آوے گی آوے گا |

---

تے ہور کئی ایسے ڈھنگ دیاں نفظی ترکیباں ہاشم دے کلام وچ ملدیاں نیں، جیہناں دا ورتارا پنجابی زبان وچ بڑا قیمتی واہدا اے۔ ایجیہے لفظاں دے عام ورتن توں انج دسدا اے کہ ہاشم ایہناں دا جانُو ای نہیں سی ایہناں دا کھوج کڈھ کے اُچیچا ایہناں دے ورتن دی کوشش کردا سی۔

گُکارے دی ترتیب وچ دوہڑیاں دی ترتیب لئی اک خستہ جیہا مطبوعہ نسخہ ورتیا اے۔ جیہڑا کپور پرنٹنگ ورکس لاہور دا چھپیا ہویا اے۔ چھاپے دا سن سال کوئی نہیں ملدا۔ شکل وجہ توں نسخہ پرانا معلوم ہوندا اے۔

سسّی تے سوہنی دیاں واہراں دی ٹیک اک قلمی نسخے تے لائی اے، جیہدے کاتب تے سن سال دا کوئی پتہ نہیں۔ تحریری ٹُکل توں اندازہ ہوندا اے کہ ایہہ نسخہ ستّر اسّی سال پرانا ہووے گا۔

پیدائش تے وفات دا تارنخی ویروا کریئے تے "پنجابی شاعراں دا تذکرہ" اوہدا سن پیدائش ۱۷۵۲ء تے تاریخ وفات ۱۸۲۱ء دسدا اے تے پنجابی دی تاریخ وچ، اوہدی عمر ۶۴ سال لکھی ملدی اے۔ پتہ نہیں ایہناں دوہناں مصنفاں ایہہ اندازے کتھوں لے نیں۔

ایہدا اوہناں کوئی تاریخی حوالہ نہیں دتا۔ جیہدے توں اوہدی عمر بابت کوئی ٹھک دی گل نہیں کیتی جا سکدی۔

سالانہ عرساں توں جے ایہہ اندازہ کر لیئے تے اوہدے لئی وی کیہ پتہ اے کہ عقیدتمنداں کدوں توں ایہہ سلسلہ شروع کیتا۔ اوہناں دے پہلے ورھنیں توں ای اوہناں دے عرس دا مڈھ بنھبا گیا یا کجھ اگے تچھے ایہدی بنیاد رکھی گئی۔

ایہہ جو وی ہووے مَیں چھیکڑے ایہہ آکھن لئی مجبور آں کہ اوہ فطرت ولوں پنجابی دی ادبی امانت لے کے آیا سی جیہدے وچ زندگی جوش تے جیون دی سدھر دا بڑا جاندار شوق لہرے لیندا دِسدا اے تے اوہنوں پڑھ سُن کے بندہ اپنے آپ نوں جیوندا جاگدا سمجھن لگ پیندا اے۔

فقیر محمد فقیر

۲۶ر جولائی ۱۹۶۲ء

# دوہڑے

۱

دِل دلگیر ہویا تقدیروں، تینوں کون دیوے دم سُکھدا
بہتے یار بیدرد لباسی، کر گیان سناون مُکھدا
دردی درد ونڈایا لوڑن، ہتھوں آن دکھاون دکھدا
کامل یار ملے کوئی ہاشمؔ، تاں سرد ہووے دم دھکدا

۲

سو دُکھ تیری جند نت جردی، جیہڑا پلک نہ جاوے جریا
بھاری زخم جگر دا ہویا، ویکھ خون اکھیں وِچ بھریا
میرا حال پچھاتے مجنوں، جس دُکھ لیلیٰ دا جریا
ہاشمؔ یار ملگ کہ ناہیں، میرا ہجر ولوں دل ڈریا

۳

کیتی پریم جڑی سر پائی، میرا دل جانی کھس لیتا
نیناں نوک سوئی دی وانگوں، میرا دل سوہنے نال سیتا
مائے بھوت برہوں دا مینوں، جن مجھ نوں مجنوں کیتا
ہاشمؔ جیون بچن اوکھیرا، جن زہر پیالہ پیتا

۴

تسبیح بوہت بھواون کسبی، جیہناں دام فریب بچھایا
کر کر گیان سناون سیانے، نہ ات بدھ شیخ کہایا
مطلب جو اسرار الٰہی، اوہناں ہرگز مول نہ پایا
ہاشمؔ سمجھ رسائین والے، کدی اپنا آپ لکھایا

۵

بھانبڑ درد ہدایت والا، جیہڑا پل پل بل بل بجھدا
گھائل آپ ہویا دکھیارا، بھلا ہور بنے کد رجھدا
مجنوں سوز لیلیٰ دے جلیا، اوہنوں کھان گوشت کد سجھدا
ہاشمؔ عشق کہے جگ جس نوں، بھلا کون کسے کول بجھدا

۶

دولت مال جہان پیارا، اساں ڈھونڈ لدھا اک پیارا
سو بھی لوک نہ ویکھن دیندے، جگ سڑدا ہانس ہارا
دل وچ شوق چوپھیرے میرا، ہوگ کویں چھٹکارا
ہاشمؔ آؤ ملاؤ رانجھا، میرا سکھ دلدا دکھ سارا

۷

ایہہ دِل ڈھونڈ پھرے جگ پایا، پر ڈھونڈن بہت اوکھیرا
نیچی داکھ نہ ہوون کنڈے، توں نہ کر ویکھ اندھیرا
کر کجھ درد بیگانیوں دردوں، مت درد کرے رب تیرا
ہاشمؔ ڈھونڈ کویں دم آویں، اجے ہُن بھی وقت بھیرا

۸

نہ کر ہور علاج طبیبا، مینوں فرق نہیں اک تل دا
دارو سیک لگے جل جائے، جد بھڑک اُٹھے دکھ دِل دا
مائے مگر ہر ول عشق دا مینوں پلک ٹکاؤ نہ مِلدا
ہاشمؔ شوق بتیرا دِل نوں، پر ہرگز رزق نہ ہلدا

۹

بدھ سدھ جن سمجھی کجھ تھوڑی، سو کھاندا خون جگر دا
جس نے لئی بہار وصل دی، سو ہویا اسیر ہجر دا
طوطی حسن کلام نہ سکھدی، کیوں پیندا دام پنجر دا
ہاشمؔ شاہ رس مول دکھاں دا، جس رس بدلے دکھ مردا

۱۰

ثابت ہو جس درس عشق دے، لیا صرف حقیقت والا
ہو بیزار گیا سبھ علموں، اتے تسبیح رہی نہ مالا
نہ اوہ سگھڑ نہ مورکھ ہویا، اُن پھڑیا پنتھ نرالا
ہاشمؔ زہد عبادت کولوں، اُن مطلب لیا سوکھالا

۱۱

بے بنیاد جہان پچھانے، تاں جوش کرے دل میرا
چاہے ترک کیتی ہر طرفوں، اتے کرے گیان بتیرا
پر ایہہ حرص ہوا جہانی، بھیڑا توڑن بوہت اوکھیرا
ہاشم نیند اوگھاڑ سویرے، نہیں دسدا سون بکھیڑا

۱۲

قابل قدر معشوق جے ہووے، تاں عاشق نوں لے تردا
ثابت چشم رہے دلبر دی، تاں ویکھو عاشق مردا
اک چاہے اک مول نہ چاہے، اوہ ہرگز نہیوں نہ سردا
ہاشمؔ مول مرے نہ سپاہی، جتھے قدر نہیں کوئی کردا

۱۳

کافر قہر نزول وچھوڑا، ایس دلبر یار سجن دا
ترسن نین نہیں وس چلدا، اتے دل وچ ملن دا
زحمت ایس نہیں بھرواسا، مینوں اک دن ہور بچن دا
ہاشم باجھ عمل مر جاندا، بھیڑا عملی ایس ملن دا

۱۴

شیریں نام دھرایا شیریں، پر کوڑی زہر ہمیشا!
دیندی زہر پیالہ بھر کے، نت خون کرن دا پیشا
اک گھٹ لے فرہاد بچارا۔ اوہ مار مویا سر تیشا
ہاشم پیار محبوباں والے، اتے گل گل در رگ ریشا

۱۵

جس دن شہر محبوباں والے، کوئی عاشق پیر دھریندا
جان خوراک بناوے غم دی، اتے پل پل سول سہیندا
سیس اُتار پیالہ کرکے، اتے لے ہتھ بھیکھ منگیندا
ہاشم ترس محبوباں آوے، اتے تاں کجھ خیر پویندا

۱۶

کتھے شاہ سکندر دارا، اتے جام گیا کت جم دا
نھٹرکن دیو جیہناں دی تیغوں، اتے ڈھول پیا نت کم دا
ڈھونڈیاں خاک تنہاں نہیں لبھدی، اوہ جگت برا گھر غم دا
ہاشم جان غنیمت دم نوں، بھلا کیا بھرواسا دم دا

۱۷

مُورکھ لوک سدا سُکھ سوندے، اتے روز کماون پیسا
نہ کجھ اوچ نہ نیچ پچھانن، اتے پریم نہ جانن کیسا
شالا نج ہووے چترائی، سانوں خوار کیتا تدھ ایسا
ہاشم کاٹ پریم کریندا، جس ہوش ہووے وِچ جیسا

۱۸

صاحب حسن ڈٹھے سبھ کھوٹے، اتے کھوٹ کماون سارا
پر ایہہ موڑ رہے نہیں مُڑدا، بھیڑا مورکھ من ہتیارا
ہٹھ تپ ویکھدیاں نس جاوے، اوتھے جپ ست کون بچارا
ہاشم حُسن بلا غضب دی، پر اوڑک جھوٹھ پسارا

۱۹

توہیں یار توہیں دُکھدائی، اتے درد دُکھے نت تیرا
پرسوں اکھ لگائے برسوں، اتے بیٹھ رہیوں گھت ڈیرا
قول قرار سنبھال پیارے، اتے آ کدی گھت پھیرا
ہاشم باجھ تساں سُکھ ناہیں، ہور وسدا مُلک بتھیرا

۲۰

مینوں خبر نہیں دِل میرا، ایس جاگہ وچ وسدا
اچرج ویکھ عشق نوں یارو، بھلا کون کوئی جا دسدا
نہ اوہ دام وچھائی وس دی، جت جا میرا دل پھسدا
ہاشم بوہت دیوے دُکھ پیارا، دل پھیر اُتیول نسدا

## ۲۱

نینڈا عشق قصائی وڑیا، جن نال سُولاں دِل بھریا
اکدن برس جیہا ہو بیتے، میں عمر ولوں بوہت ڈریا
دلبر یار ڈٹھے مُکھ تیرے، میرا تن من تھیوے ہریا
ہاشم راہ اُڈیکے تیرا، کدی آ مل بھاگی بھریا

## ۲۲

جس وچ چِنگ برہوں دی، پیا تس نال لہو مُکھ دھوتا
شمع جمال ڈٹھا پروانے، آتے آن شہید کھڑوتا
جاں منصور ہویا مدھ ماتا، تد سولی نال پروتا
ہاشم عشق اجیہا ملیا، جس دین مذہب سبھ دھوتا

## ۲۳

تینوں حسن خراب کریندا، اتے مینوں سمجھ ستایا
جیوں جیوں آن حُسن دی سمجھاں، مینوں اُٹھدا سول سوایا
سمجھے درد ڈٹھے سبھ رکھیے، جیہناں سمجھ سمجھ دکھ لایا
آتش سمجھ جیہناں وِچ ہاشم، ادہناں اپنا آپ جلایا

## ۲۴

مشکل نہیوں نباہن ہویا، مینوں دھر دھر لاکھ نہورا
سر گٹھڑی لکھ کوس ٹکانا، اتے تن وِچ تنک نہ زورا
دلبر یار بنی گل اوکھی، مینوں بہن نہ مِلدا بھورا
ہاشم نیونہہ نہ لایو کوئی، کوئی دیوے شہر ڈھنڈورا

۲۵

مدت حرص جہانے والا، میں دِل وچ باغ لگایا
اوڑک باغ ہویا پرورده، اتے نال گلاں سبھ چھایا
جاں میں مشک لیا ہر گل تھوں، اتے بھیت چمن دا آیا
ہاشمؔ بے بنیادی والا، مینوں مشک گلاں تھوں آیا

۲۶

کر افسوس کہیا دل گھائل، جد ڈٹھو سو چند اجالا
سن چندا بُلبل دے وچھڑے، تینوں داغ پیا گل لالا
لاکھ چکور گئے مر عاشق، اُتوں اجے نہ ہویوں کالا
ہاشمؔ ملن درست تنہاں نوں، جیہناں وچھڑن زہر پیالا

۲۷

دل گھائل دلبر نوں کہیا، توں سُن جانی میرا
جے توں عیب ڈٹھا وِچ ساڈے، اُتے دھریا پیر پریرا
تینڈے نال نہیں کجھ مطلب، سانوں شوق لوڑیدا تیرا
ہاشمؔ رنگ قیامت توڑی، سانوں ایہو داغ بتیرا

۲۸

دیپک ویکھ جلے پروانہ، ان ایہہ کیہ مذہب پچھاتا
عاشق دین نہ مذہب رکھدے، اوہناں درد خدا کر جاتا
جن ایہہ علم بھلایا دِل توں، اُن لدھا یار گواتا
ہاشمؔ تنہاں رب پچھاتا، جیہناں اپنا آپ پچھاتا

## ۲۹

آدر بھاؤ جگت دا کریے، اتے کسبی کہن رسیلا
جے کر دور ہٹائیے لوکاں، اتے کہن سوان کہ تیلا
دیس تیاگ فقیری پھڑیے، نہیں چھٹدا خویش قبیلا
ہاشمؔ خیال چھٹے نہیں راہیں، کوئی سو تدبیر نہ حیلا

## ۳۰

دِل توہیں دلبر بھی توہیں، اتے دید توہیں دُکھ تیرا
نیندر بُھکھ آرام توہیں توں، اتے تیں بن جگت اندھیرا
نین پران حیاتی توہیں، توہیں تکیہ ڈیرا
ہاشمؔ سانجھ تساڈے دم دی، ہور وسدا مُلک بتیرا

## ۳۱

عشقا بال چخا وِچ پاویں، تاں میں انگ نہ موڑاں ذرا
مُکھ موڑاں تے کافر تھیواں، جے سیس دھراویں آرا
شوق شراب پلایو میں نوں، ہُن ہویا مست مقرا
ہاشمؔ نہیں رہو ہُن توہیں، ہُن میں وِچ مَیں نہ ذرا

## ۳۲

نہ بن شیخ مشائخ پیارے، نہ پہن لباس فقر دا
بن گھائل مر دِل دی پیڑے، ایہہ توں دام مکر دا
توڑ خودی خود بینی نفسوں، اتے چاکر رہو دلبر دا
ہاشمؔ درد جگر وِچ بوٹا، کر گریہ نال پرور دا

## ۳۳

چندا چمک وکھال نہ سانوں، اتے نہ کر مان ودھیرا
تیں جیہے لکھ چڑھن اسانوں، پر سجناں باجھ اندھیرا
جس ڈٹھیاں دل روشن ہووے، اوہ حسن نہیں اج تیرا
ہاشم باجھ تساں دکھ پایا، جھب آ مل ساجن میرا

## ۳۴

گئی بہار خزاں دی آئی، جھب آ کدی گھت پھیرا
چڑیں وچھنیاں دے گل لگ کے، زور لگایو تھوڑا
کرسی پیڑ کلیجہ دکھسی، ہویا درد تیرے وچ پھوڑا
ہاشم ہون پیارے دشمن، جیہڑے گھتن درد وچھوڑا

## ۳۵

مائے بیٹھ اکھیں وچ ویکھیں، مینوں چاک کہیا کجھ دسدا
بیلے مگر تنہاں دے چیرے، جیندا نام نہیں پت کسدا
کھیڑے چھوڑ ماہی در پایو، کوئی نشان لباس نہ جسدا
ہاشم پیڑ تسے تن ہووے، کوئی گھا دکھاوے جسدا

## ۳۶

اے دل درد نصیب تیرے وچ، تاں میں کیہ کراں بیچارا
آپے درد سہیڑیں پائی، اتے چاہیں بھی چھٹکارا
ایویں ہوگ سعادت تیری، توں کر دکھ درد پیارا
ہاشم پیڑ ہٹاوے کدھروں، ہن بھائی پلید نکارا

۳۷

زہد عبادت چاہے ویکھے، نہیں ہرگز دھیان نہ کردا
شاہ منصور چڑھایو سو سولی، اتے یوسف کیتا بردا
کس گل دے وچ راضی ہووے، کوئی بھیت نہیں ایس بردا
ہاشمؔ بے پرواہی کولوں، میرا ہر ویلے جیو ڈردا

۳۸

کجھ تقصیر اساتھوں ہوئی، جو یار سجن چت چایا
یا کجھ واؤ وگی کلجگ دی، کوئی جھلک متر دل آیا
دل بیدرد طبیباں کیتا، جو گھائل چا بھلایا
ہاشمؔ جان سعادت ایہوئیں، جو یار سجن من بھایا

۳۹

گھر وچ لکھ دشمن لکھ دوست، توں باہر پھریں ڈھنڈیندا
دعوا حرص غرور جہانی، نہیں گھر وچ حکم منیندا
ایہہ دشمن گھر دے لکھ سولاں، نہیں جب لگ صاف کریندا
جیوندیاں وچ جان نہ ہاشمؔ، جیندے گھر وچ شیر بوکیندا

۴۰

ایہہ دل خوار کرے نت مینوں، ایس ہوش گوایا میرا
جیوں دریا ہمیشاں ڈھاوے، نت اپنا چار چوفیرا
اپنی خبر نہیں اس دل نوں، جویں دیپک مگر اندھیرا
ہاشمؔ یار ملے تد آکھاں، اساں خوب ڈٹھا سکھ تیرا

۴۱

جد ایہہ خاک رہیا تن میرا، تد دُکھ سُکھ مول نہ آہا
بھی مڑ خاک ہوئی سی اوویں، کوئی روز ملن دا لاہا
آؤ جانی گل لگ آ ساڈے، تیرا عشق پیا گل پھاہا
ہاشمؔ ہوگ شناس مویاں دی، سُن دلبر بے پرواہا

۴۲

عشق اساں نال جیہی کیتی، جیوں رُکھاں نال پالا
دھر دھر ہوئے گناہی کملے، میںنوں ملدا دیس نکالا
ان برہوں چھلیے چھل لیتا، میں جاناں عشق سوکھالا
ہاشمؔ یار سجن دے کارن، اساں پیتا زہر پیالا

۴۳

ایہہ اکھّیں بن فوج حسن دی، سُتی کلا جگاون
عقلمنداں نوں کر منصوبہ، اتے وس بیدرداں پاون
حاکم حُکم کرن بن لشکر، اُتے بے تقصیر کھاون
ہاشمؔ شاہ من آن اکھّیں دی، سُولی پکڑ چڑھاون

۴۴

سوز فراق نصیب اساڈے، اسی بھا پیا دُکھ بھرساں
جے دن رات رہاں وچ جلدے، اتے وانگ پپیہے ترساں
کر تکبیر ہووے چھٹکارا، مت موت حرام نہ مرساں
ہاشمؔ طلب رہے جند جائے، تائیں شکر ہزاراں کرساں

## ۴۵

سنبھل کھیت سنبھال عشق دا، ہُن نکلی تیغ میانوں
کھا مر زہر پیاری کرکے، جے لئی ہٹی ایس دوکانوں
سر دیوݨ دا ساک عشق دا، ہور نفع نہ عقل گیانوں
ہاشم باہجھ مویاں نہیں بندی، اساں ڈٹھا بھیت قرآنوں

## ۴۶

عاشق آکھ ویکھاں کس خاطر، نت چربی ماس سکاوݨ
چاہن حرف ہجر دا لکھیا، اوہ کاغذ صاف بناوݨ
رگ رگ سوت پوے مسطر دا، اتے ثابت قلم چلاوݨ
ہاشم عاشق ایس کتابوں، نت سمجھ سلوک کماوݨ

## ۴۷

پارس نال ملے رنگ بدلے، کرݨ عاشق صاف نگاہوں
جس جا سیر کرݨ نت عاشق، اوہ یار مکان فناہوں
دلبر لکھ تصویر عاشق دی، ہوویں محکم کوٹ پناہوں
ہاشم پاک کھجنے لکھ دفتر، کرݨ عاشق پاک گناہوں

## ۴۸

جے دکھ پریم تینوں ہتھ آیا، ایس دلبر دی سرکاروں
خوش دل ہو کر شکر خدا دا، ہن بچیوں لاکھ آزاروں
اک دکھ تھوں دکھ جاہن ہزاراں، ویکھ حاصل ایس پیاروں
ہاشم شاہ دکھ ڈھونڈ عشق دا، ایس کامل پاس بزاروں

۴۹

عاشق جیڈ بے عقل نہ کوئی، جن جان سمجھ نت تپناں
بید قرآن پڑھے جگ سارا، اوس نام جانی دا جپناں
آتش لین بگانے گھر دی، اتے پھوک دیون گھر اپنا
ہاشم شاہ کیہ حاصل عشقوں، ایویں مفت برے وچ کھپناں

۵۰

راہی یار رانجھن نوں آکھیں، کوئی حال اساڈے دردوں
بچرک جوگ کمائے جے توں، جان تلی پر دھردوں
مرزے یار وانگوں دن اکسے، یا ملدوں یا مردوں
ہاشم شاہ اج جان بچاویں، جاں توں نیئوں نہ کردوں

۵۱

رکھیں لاج نلاج نہ ہوویں، ایتھے پیر پچھانہہ نہ دھرنا
زہر خوراک بنائی آپے، اتے مرن کولوں کیوں ڈرنا
چمکی چخا عشق دی پیارے، ایتھے ثابت ہو جل مرنا
ہاشم ایہہ کمال عشق دا، جو سیس اگانہہ دھرنا

۵۲

جس نے اوہ گل پختہ جاتی، اوہ خام ہویا وچ خویشاں
لذت ہجر وصل دی ویکھی، اتے کیتا حال پریشاں
برہوں زنبور چھڑے ہر طرفوں، اتے لاکھ لگاون نیشاں
ہاشم ہو قربان ایہناں دے، جیہڑے صاحب درد ہمیشاں

## ۵۳

اکے تار بہار نہ رہندی، نہ اکسے طور زمانان
ہر دن چال نہیں البیلی، نہیں ہر دم زور جوانان
دوون سوگ ہمیش نہ ہووے، نہیں نت نت راگ شہانان
ہاشمؔ بیٹھ گئیاں لکھ ڈاراں، ایہہ جگت مسافر خانان

## ۵۴

دلبر یار کہیا تدھ کیتی، میری پگڑی جان عذابان
دارو درد تیرے دا ناہیں، اساں پڑھیاں لکھ کتابان
رووں جوش لگے نت اکھیاں، سد بھڑکی بھا کبابان
ہاشمؔ بوہت سہے دکھ پیارے، کدی آ مل ویکھ خرابان

## ۵۵

دور نقاب کیتا دلبر نے، اتے چمکی تیغ میانوں
یا اوہ برق ابر سوں نکلی، یا حور ڈگی آسمانوں
ویکھ شہید ہوئے دل گھائل، اتے گذرے ایس جہانوں
ہاشمؔ زاہداں زہد بھلایا، اتے رہی کلام زبانوں

## ۵۶

جانی یار نہیں حاصل ہوندے، پھر لکھ کروڑیں مل نوں
ویکھ دیدار کوئی دم لاہا، اتے جان غنیمت گل نوں
اوڑک توڑ لجاوگ مالی، اتے سوگ پوے بلبل نوں
ہاشمؔ یار ملے گل ہس کے، کوئی اج نہیں تدھ کل نوں

## ۵۷

اپنی پیڑ سبھو جگ بھڑیا ، کون جانے حال بیگانہ
ڈوبو گھاٹ سنجوگیں میلا ، جیہڑا دسدا سہج پرانا
ہجرے سوز جنونی کردا ، بن دا آپ دیوانہ
ہاشمؔ خوب سستی جسپ ملیا ، وچ کر کے موت بہانہ

## ۵۸

دلبر یار نہ کر الغرضی ، ایہناں نال نمانیاں یاراں
اک جمدے اک میں تدھ جیہے ، کئی رل گئے خاک ہزاراں
کچرک کوک پپیہا کوکے ، اتے کچرک پون پوہاراں
ہاشمؔ ہوش پکڑ نہیں بندے ، کوئی نت نت چیت بہاراں

## ۵۹

ساون دی گھٹ ویکھ پپیہا ، اوہ رووے کہے دکھ جینوں
سُن توں یار پٹن کرلاون ، ایہہ بھا پیا نت مینوں
پر ایہہ گرجن برسن اج مڑ ، ہاتھ نہ آوگ تینوں
ہاشمؔ کر احسان متراں وچ ، اتے کر سکنا پھر کیہنوں

## ۶۰

چندا ویکھ چکور پکارے ، اک حالت کھول دلاں نوں
توں سردار سبھی کجھ تیرا ، ایس سوبھا بھاو اسانوں
جوگی جوگ دتی رب صاحب ، جیواں ویکھ تسانوں
ہاشمؔ خرچ نہیں کجھ ہوندا بھورا ، کر کجھ یاد متراں نوں

## ۶۱

سُن عشقا جیہی تدھ نے کیتی، توں روز ستاویں مینوں
اک واری ہتھ آویں میرے، میں خوب رواواں تینوں
تیرے جیڈ بے وفا نہ کوئی، میں کوک سناواں کیہنوں
ہاشمؔ خوار کریں جگ سارے، توں یار بناویں جیہنوں

## ۶۲

جس گھر وچ ہووے دُکھیارا، اوہدے سبھ گھر دے دُکھ پاون
پلک وساہ کریں نہ تس دا، اُتے اوکھد وید پُچھاون
جس تن وچ ہووے دِل گھائل، بھلا سو تن کیہ سُکھ پاون
ہاشمؔ درد عزیز عاشق نوں، جیہڑے سو سُکھ گھول گھماون

## ۶۳

پل پل شوق زیادہ ہووے، دِل رکھدا پیر اگاہاں
دِن دِن عمر نکھٹدی جاوے، اوہدی مُڑدی واگ پچھاہاں
دو ویں تھوک نہیں وس میرے، اوہو بنی لاچار اساہاں
کیہہ سرکار ہووے کہہ ہاشمؔ، جتھے اک گھر لکھ صلاحاں

## ۶۴

اوکھد پیش نہ جاوگ لوکا، نچ رہو نیناں دیوں ڈنگوں
برہوں روگ کہیا ہتھیارا، نہیں ہوندا لکھ و دنگوں
ماس گیا جند رہی نہ باقی، اجے نکلے آہ کرنگوں
ہاشمؔ ایس حقیقت تائیں، جا پچھیے بھور پتنگوں

۶۵

کل لاج قبیلہ تے ماں پیو، اساں دِتا چھوڑ تہاں نوں
کرنگ سریر ہویا غم تیرے، اساں منی جان تساں نوں
کیوں عشقا کیہہ منگنائیں میتھوں، ہُن سچ کہو آکھ اسانوں
ہاشمؔ سانس ہوئے کم تیرے، کیہہ کرسیں یاد مویاں نوں

۶۶

جو ہڈ دده ملائی پالے، توں کھوہ کھس مال بیگانہ
اک دِن لوک تماشے کارن، تیرے دھرسن ہڈ نشانہ
توہیں نال آئیں کر ٹوٹے، وِچ دھر کے عشق بہانہ
ہاشمؔ جان کہے تدھ کیتا، ایہہ جگت مسافر خانہ

۶۷

آدم روپ جیہا نت کیتا، کون بندا آپ دیوانہ
برہوں بھوت سودائی کرکے، اتے کردا خلق بیگانہ
رہیا عشق پہاڑ چرہیندا، اتے سی فرہاد نشانہ
سوئی شخص بولے وچ میرے، اینویں ہاشم نام بہانہ

۶۸

سو بھلوان بہادر ناہیں، جیہڑے ڈھاہ لہن کجھ مستاں
صاحب زور ہووے جگ جائے، جیہڑے دل نوں دین شکستاں
مول گوالیا میں جیہاں، اساں شہوت حرص پرستاں
صاحب مغز رسیلے ہاشمؔ، جیہڑے کر کر بہن نشستاں

۶۹

پُھلیا باغ لگے مڑ آون، کئی پنچھی لکھ ہزاراں
اک بولن اک کھاون میوے، اک بنھ بنھ بہن قطاراں
ہاکر مار اُڈا نہ مالی، بن عاشق ویکھ دیداراں
ہاشمؔ باغ سنبھالیں اپنا، جد پھرسن ہور بہاراں

۷۰

لب خشکی مونہہ زردی ورتی، اتے خون دسے وچ نیناں
گل نے ویکھ کہیا بلبل نوں، سچ حال اساتھیں کہناں
بلبل رو کہیا دکھ تیرے، سانوں سول پوگ ہن سہناں
ہاشمؔ پھیر کہیا ہس کے، بھلا آکھ سدا تدھ رہناں

۷۱

سو آفت لکھ گھمن والی، ایس پریم ندی وچ وڑیاں
خاصے پار نہ اُترے کوئی، بن صادق صدق نہ تریاں
دلبر یار وساریں ناہیں، اساں دردمنداں دکھ بھریاں
ہاشمؔ تاہنگھ نہ جاوگ تہنڈی، میرے ایس دلوں بن مریاں

۷۲

پاندھی من سوال اساڈا، جھب گھن سنیہا جائیں
مہئیں چارے اتے چاک سداوے، وچ بیلے بروں کاہیں
نتی ہیر اُڈیکے تینوں، اوہ وال کھلے وچ راہیں
ہاشمؔ آؤ نہ آؤ اساتھے، پر منوں وساریں ناہیں

۷۳

کیتھے تخت ہزارا مائے، اتے جھنگ سیال کدائیں
رانجھا لیکھ ہیر دے لکھیا، تاں آن ملایا سائیں
متیں دین نہ مڑسن مائے، جیہڑے لیکھ تتی دے آہیں
ہاشم ڈور پھڑے ہتھ کوئی، کوئی دوس اساں وچ ناہیں

۷۴

جانی جیون چار دہاڑے، ایہہ سدا نہ رہن بہاریں
ایس چمن وچ پھر پھر گئیاں، کوئی کوٹ بے انت شماریں
میں توں کون وچارے کس دے، کس گنتی لکھ ہزاریں
ہاشم خواب حیاتی بدلے، توں قول قرار نہ ہاریں

۷۵

رہے بوجھا نہ بوجھی مولوں، خبر رہے لوکائی اکھیں
اوڑک بھڑک اٹھی نہیں رہیا، ایہہ اگ چھپائی ککھیں
ہن بھڑکے مڑ ویکھاں بوجھے، تاں دوزخ پیسن اکھیں
ہاشم ہون شہید شہادت، جنہاں زہر عشق دی چکھیں

۷۶

روون نین جنہاں دے کارن، سو سکدیاں ملن کدائیں
جنہاں نال نہ مطلب کوئی، سو دسن سنج صباحیں
ترسن نین نہ چلدا زورا، میرے دل وچ بھڑکن بھاہیں
ہاشم آکھ لاچار کیہ کریئے، ایہو درد اساڈا آہیں

۷۷

کوݨ جنون سسی وچ وڑیا، اُٹھ نٹھی شہر بھنبھوروں
پنچھی روح سسی دا بھڑکے، اوہ باز گیا چھٹ ڈوروں
تپدی خاک اتے جل چیرے، اتے ساہنھ تتی دلہوروں
ہاشمؔ یار ملے مل بیٹھی، اُن لعل لدھا اس گوروں

۷۸

رخصت ہو گُل گئے چمن تھوں، اتے صحن سنبھالے خاراں
کوا نظر نہ آوے کوئی، جتھے بُلبل ساسن ہزاراں
کر لے یاد شگوفہ سبزی، اتے اوہ خوش روز بہاراں
ہاشمؔ سوز اکھّیں وچ آوے، ویکھو برسݨ ابر بہاراں

۷۹

اے دل دام حرص دے پھسیوں، توں رہیوں خراب تداہیں
اپݨا آپ پچھاتوئی حرصوں، تے یار پچھاتوئی ناہیں
کامل خون جگر دا کھاوݨ، تے درد اُپنا ندا آہیں
ہاشمؔ یار رہے یا جائے، نہیں اک گھر لکھ صلاحیں

۸۰

کت ول یار گئے دل جانی، جیہڑے روݨ دور گیاں نوں
جیوندیاں دی ذات نہ پچھدے، کیہ کرسݨ یاد مویاں نوں
سجݨ یاد پوݨ دکھ بنیاں، وچ بپتا وخت پیاں نوں
ایسے یار ملݨ سبھی، پر ہاشمؔ اساں جیہاں نوں

۸۱

بولے کانگ سویر پچھاتی، اتے شور کیتا بن موراں
سورج شمع جگت دی ہویا، اتے پیا اندھیر چکوراں
خوبی حسن اسنے گل ناہیں، وس ہور دلاں دیاں ڈوراں
سادھاں نال نہ مطلب ہاشمؔ، جنہاں غرض بنی سنگ چوراں

۸۲

ویکھ چکور کہیا اک منصف، تینوں مورکھ کہاں سیانا
اوہ چاندا پرتھوی پت راجہ، توں پنچھی لوگ نمانا
کہیا چکور نہیں توں محرم، ایس رمزوں جا انجانا
ہاشمؔ راج نہ دسدا مینوں، میں یار جانی کر جاتا

۸۳

ایہہ افسوس رہیگ دل میرے، اتے جاگ نہ کدی کدائیں
دلبر تے ہتھ دل میرا لے میری، قدر پچھاتو سو ناہیں
بے پرواہ شناس نہ اُس نوں، یا میں کجھ ہوگ گناہیں
ہاشمؔ ایہہ گل قطع نہ کیتی، بھرم رہیا من تائیں

۸۴

دلبر یار ندی دیاں لہریں، ایہہ سدا نہ رہن اٹھائیں
تینڈا عشق میری دلگیری، کوٹی لاکھ ورھے تک ناہیں
دو دن بھور گلاں دا میلا، اتے آس امید سرائیں
ہاشمؔ پر کیہ دوس متر وچ، جد لیکھ اساڈے ناہیں

## ۸۵

رانجھا یار غریب ہیرے دا، اُن کی پڑوائے تائیں
صاحب زور نہ عاجز ہوندے، اوہ زور کرن سبھ تھائیں
اوہو عشق کمایا مرزے، پر عاجز بنیوں ناہیں
ہاشمؔ عشق کنگالاں والا، نت رووݨ مارن آہیں

## ۸۶

چمک مروڑ محبوباں والی، جے توں سمجھݨ لائق ہوویں
جس توں وار سٹے لکھ ہاسے، توں رووݨ ایہا بہ رووے
وصلوں آن ہجر دے پیارے، اساں ویکھ ڈٹھے ہس دوویں
ہاشمؔ توڑ زنجیر مذہب دے، اتے ہور وی کھلوویں

## ۸۷

کیوں تلوار وچھوڑے والی، توں ہر دم سان چڑھاویں
تیتھے زور نہیں بن تیغوں، توں اینویں مار گواویں
عاشق نال نہیں سر رکھدے، توں کس پر تیغ اٹھاویں
ہاشمؔ بول نہیں مت بولی، کوئی ہور نصیحت پاویں

## ۸۸

ایہنیں اکھیں رب نظر نہ آوے، رب ہور اکھیں من ماہیں
دیہنسر نیست اکھیں ہتھ آیا، پر رام پچھاتو سو ناہیں
جت ول اُلٹ پوے رُخ دل دا، ایہہ نین پران تداہیں
ہاشمؔ دوس نیناں نوں کہیا، ایس دل دیاں دُور نگاہیں

۸۹

نہیں قبول عبادت تیری، توں جبتگ پاک نہ ہوویں
عامل خاک پوے مل تیرا، پر جب لگ خاک نہ ہوویں
نہیں بیباک کدی ہر طرفوں، جذبے اتفاق نہ ہوویں
ہاشمؔ کیہہ مشتاق عشق دا، بھلا جاں سرتاک نہ ہوویں

۹۰

ایسے یار ملن سببیں، جیہڑے کدی نہ موڑن اکھیں
دیس بدیس نہ لبھدے ڈھونڈے، اتے مل نہ آون لکھیں
رلدے پھرن جنون لوکائی، اوہ اگ چھپائے ککھیں
پر اوہ بھیت پچھانن والا، توں ہاشمؔ دل وچ رکھیں

۹۱

مجنوں کوک کونجاں دی سن کے، اس کہیا دکھ نہ پھولو
دکھ جر کے مر مر کے ڈر کے تسیں یار سجن نوں ٹولو
بھبدے کوک تساڈی سنسی، پرجے کجھ موہنوں نہ بولو
ہاشمؔ یار چڑھاوگ سولی، تسیں کنہ پریم نہ پھولو

۹۲

جاں فرہاد بکے توں آیوں، اوتھوں جا پہاڑ چڑھایو
میرے پیر زنجیر جیا دا، اوہنوں مول نہ جا تڑایو
عشقا زور نہیں وچ تیرے، سچ آکھ بڑھیپا آیو
ہاشمؔ لوک کرن غم اینویں، اساں بھیت تیرا ہن پایو

۹۳

اے دل توں دلبر دے بدلے، سو میہنا کر کر ماری
جاں منصور چڑھایا سولی، ایہہ گل لائی کر پیاری
جیہی سمجھ گئے کر سودا، سمجھو اپنی اپنی واری
ہاشمؔ ہور نویں گل بوٹے، جد پھر باں ہور بہاری

۹۴

سٹاں وار بہشتاں لوکاں، جے ریس کرن دلبر دی
دوزخ کون کریں برابر، ایس آتش سوز ہجر دی
دوویں تھوک نہیں وس میرے، میں گرد تساڈے در دی
ہاشمؔ راہ انجیہے پائی، میں عشق تیرے دی بر دی

۹۵

جس جانی بنیاں جگ جانے، توں جان سوئی دل جانی
کسدے نال بنے ان بنتی، چھڈ میت پریت جہانی
بھلکے واء خزاں دی وگسی، نہ رکھسی نام نشانی
دم خود ہو کر جا دم پورے، توں ہاشمؔ دی زندگانی

۹۶

وگ وائے جا تخت ہزارے، ول جائیں برا خدائی
ہیر نلج نمانی ول دا، کوئی دیئیں سنیہا جائی
دو دن چار مہیں میاں رانجھا، تدھ کیتی بوہت کمائی
ہاشمؔ سار دکھاندی جانے، جنہاں وت ون چوٹ سوائی

۹۷

مجنوں ویکھ لہو بھر رویا، جد مویا پتنگ سپاہی
شاباش یار ملیئوں اک واری، مڑ سہی نہ پیڑ جدائی
اسی خراب ہوئے مل وچھڑے، ہُن پھراں خراب خدائی
ہاشمؔ ویکھ دِل جلیا، اوہناں کیہہ سر پوت اُٹھائی

۹۸

دلبر یار نہ دوس تسانوں، کیہہ کریئے صفت تساڈی
ملے تنبیہہ گناہاں موجب، ایہہ سبھ تقصیر اساڈی
منصف دردمنداں دے ناہیں، ایہو بان تساں وچ ڈاہڈی
غیرت تیغ جنہاں دی ہاشمؔ، کیوں ڈھونڈن تیغ فولادی

۹۹

ہیرے لاج سیالاں لاہیا، تدھ یار بنایا پالی
چوبر کرن مزاخاں تینوں، اوہ ہور چکیٹے والی
ہیر قدیم اوہ ای وٹے لوکا، اتے ہیں کدوں لج والی
رانجھا عیب چھپاوے ہاشمؔ، میرا دین دنی وچ والی

۱۰۰

کرے خراب فقیری تائیں، ایہہ دانش دور اندیشی
چشم پُر آب جگر پر آتش، ایہہ صرف دووین درویشی
نند حرام خوشی وِچ سفنے، ایہہ رہ طریق ہمیشی
بنے فقیر تاں سمجھے ہاشمؔ، ایہہ رمز قلندر کیشی

۱۰۱

ڈٹھی قبر سکندر والی، اوہ خاک پئی چُپ کیتی
اکھیں میٹ تاہیں کجھ دسدا، تدھ کون صحیح کر جیتی
ہنسے موت نہ آہی سسی، اوہ خواب آہی ہو بیتی
ہاشم آکھ سجن کس بدلے، بھلا بنے بیدرد انیتی

۱۰۲

بے سازاں دا ساز ہے سوہنا، جنہاں تان نہ تکیا کوئی
تو کرتان تنہاں نوں پالیں، جنہاں کول ملے نہ ڈھوئی
سُن فریاد آ گئے در تیرے، اسیں عاجز ساتھ ستھوئی
ہاشم کُوک کہے در کسدے، جیندا تن بن ہور نہ کوئی

۱۰۳

دُکھاں پون پرندیاں ڈٹھی، جو نال یوسف دے بیتی
پاس یعقوب یوسف دی برتھا، پر کسے بیدرد نہ کیتی
ہوت بے ہوش سسی دے حالوں، اُن زہر تھلاں وچ پیتی
ہاشم کس کس نال نہ کیتی، ایس برہوں بیدرد انیتی

۱۰۴

اک پل ہجر نہیں سہہ سکدا، تس آوے پیش جدائی
دِل نوں صبر آرام نہ آوے، دوجا در در کرے لوکائی
دل نوں صقل ہووے ہر طرفوں، تد پکڑے عین صفائی
تاں کجھ بنے آئینہ ہاشم، اتے سمجھے بھیت الٰہی

## ۱۰۵

آتش ہون برہوں دی آتش، وچ تیزی بوہت پچھاتی
سوہنی روز ملے تر ندیاں، پر سرد نہ ہووس چھاتی
اوڑک ایس ہجر دے سوزوں، اوہ بیٹھ لہو وچ نہاتی
ہاشمؔ باجھ مویاں نہیں ملدا اساں خوب صحیح کر جاتی

## ۱۰۶

کیوں جمیوں کیوں پھیر ویاہیوں، جم دی مار نہ سٹی
ویکھ ہُن حال سسی دا مائے، میں پھراں تھلاں وچ لٹی
بے تقصیر بے دوسی عاجز، میں آن بلوچاں سٹی
ہاشمؔ جان گوائیا سسی، پر آس اُمید نہ ٹُٹی

## ۱۰۷

مائے درد فراق ماہی دے، اج بال چخا وچ پائی
سوز فراق دیوانی کیتی، میری جان لباں پر آئی
غرضی یار دکھاں توں ڈریا، مڑ وات نہ پچھیا کائی
ہاشمؔ باجھ لگے تن اپنے، کو جانے پیڑ پرائی

## ۱۰۸

گُل نے درد دِتا بُلبل نوں، اوہدی آن کیتی دلداری
توں محبوب کہیا بُلبل نے، کیوں کرناں ہیں انتظاری
مالی توڑ لوگ گل کہیا، اساں جد ایہہ رات گذاری
ہاشمؔ یاد کریسی بُلبل، ایہہ الفت بات ہماری

۱۰۹

اکناں روگ سریراں اُٹھے، اک دِل دے وہم آزاری
وہم خیال دلیلاں کیتا، اوہنوں کامل روگ بیماری
جو دِل غرق دلیلیں ہویا، اوہنوں سانس نباہن بھاری
ہاشمؔ دل بیدرد وٹائیے، کوئی گاہک ملے بیپاری

۱۱۰

دو دِن کُوک پپیہا کُوکے، اوہنوں بول اکاسوں پیندی
میری عمر کوکیندیاں گذری، اتے جان سولی نت سہندی
پھر کا ہور نہ پھیریا کوئی، رہی واہ ایہو نت وہندی
ہاشمؔ ساس چھٹن سُکھ پائیے، میری آس ایہو نت رہندی

۱۱۱

تن پنجرا دل گھائل قیدی، مینوں ثابت ویکھ نہ بھردی
بے پرواہی تے ظالم پھاہی، مینوں رڑکے سانگ تدھر دی
جھڑکن لوک نہ تھوون ماپے، ہیں کملی کسے نہ دھر دی
صاحب درد ملے کوئی ہاشمؔ، میری سمجھے پیڑ جگر دی

۱۱۲

سُولاں سلھی تے درداں ملی، میں پھراں دیوانی جھلی
برہوں لٹی تے ساتھوں ٹُٹی، ہیں کملی پھراں اکلّی
مجنوں جا مویا جس ویہڑے، ہیں موت ویہاجن چلی
ہاشمؔ یار ملے لکھ پاواں، میری محنت پوے سولّی

۱۱۳

ماؤ بیٹھ سسی نوں آکھے، کیوں کملی پھریں دیوانی
مائے روگ لگو تاں جانے، کیہ جانے پیڑ بیگانی
جس دے نال میری جند اٹکی، سوئی چھوڑ گیا دل جانی
ہاشمؔ صبر نہ آوے دل نوں، میری وسری ہوش جہانی

۱۱۴

غیرت پکڑ ناہیں جے ویکھیں، کوئی کرہ دسو بریائی
کچرک رنگ غریب بیچارا، اتے کچرک کرے کمائی
جیتھے عقل گئی کر سودا، لکھ ایس شہر وچ آئی
اپنی خبر نہیں کجھ ہاشمؔ، کیہہ مطلب نال پرائی

۱۱۵

بے بنیاد کریں منیاداں، توں کھولھ عقل دی طاقی
جس دن خرچ لہینگا سارے، ایہہ خرچی رہگ نہ باقی
سو سمیان کریں کھڑ فوجاں، اتے ذرا نہ رہسیں عاقی
ہاشمؔ سمجھ بہبود پیارے، توں خاکی ہیں بن خاکی

۱۱۶

رب دا عاشق ہون سکھالا، ایہہ بوہت سکھالی بازی
گوشہ پکڑ رہے ہو صابر، پھڑ تسبیح بنے نمازی
سکھ آرام جگت وچ سوبھا، اتے ویکھ ہوئے جگ راضی
ہاشمؔ خاک رلاوے گلیاں، ایہہ کافر عشق مجازی

۱۱۷

جس دن نوڑ مراداں ٹرسیں، اوہ روز وسار نہ بھائی
سنتھر گست میدائے بہن، جد خویش قبیلہ مائی
نہ بجھنے دُکھ پھولیں اپنا، سو دھر رنگ نہ کائی
ہاشمؔ نوبت واری اپنی، پھر کن کن نہیں وجائی

۱۱۸

ہُن توں آؤ نہ آؤ اساتھیں، کوئی آپے آن ملیسی
جس دن موت کھڑگ وِچ قبرے، سو سو مَن بھار پویسی
تسدن کریں قبر ول پھیرا، تیرا راہ شہید تکیسی
ہاشمؔ ہوگ احسان تساڈا، میرا ہر دم شکر کریسی

۱۱۹

تاہیں رہی کچی کملی، ہیں جائے کرا ہیں وتی
کیونکر کہے نہ ساس اسانوں، نت آویں آوت نکھتی
کڑیاں داج بنائے لیوئی، ہیں چرخے تند نہ گھتی
ہاشمؔ کونت وساون پیسی، ہیں ہوواں نکھ کپتی

۱۲۰

چور چرا لیا دِل میرا، ایس چیٹک چور طوفانی
در در پھراں دیوانی ڈھونڈاں، لوک آکھن پھرے دیوانی
جس نوں جا پچھیں سوئی کہسی بھیڑی پھرے خراب دیوانی
ہاشمؔ خوب اساں نال کیتی، تیرے عشق اتوں قربانی

۱۲۱

جبلگ ملے نہ تینوں جاگہ، میں ہیر آہی البیلی
ہُن میں چور ہوئی جگ سارے، میرا تیں بن ہور نہ بیلی
چاکا چاک میرا دل کرکے، ہُن مت جا چھوڑ اکیلی
ہاشم دیون اُلاہماں ماپے، ہوئی ہیر رانجھن دی چیلی

۱۲۲

سستی پلک نہ ہسی رسی، جیہڑی کُٹھی تیغ نظر دی
سُن لوکا کوئی میرا ہوکا، میں مُٹھی نیند فجر دی
ہائے میں مرجاندی جمیں، کیوں سہندی سُول ہجر دی
ہاشم لیکھ سسی دے آہے، ایہو قسمت قلم قہر دی

۱۲۳

تن ٹُٹدا من تپدا ماہے، مینوں اکھیں پیئر ویکھن دی
اک پل سہن وچھوڑا بھاری، کہی پیا بان ملن دی
ایہو درد عبادت میری، ترسن جلن بلن دی
ہاشم ہوگ قبول تداہیں، جد پھرگ دلیل سجن دی

۱۲۴

میوے دار درخت میوے دے، جد دل نوں حرص نہ کائی
خاطر اوس پیا اس جھکنا، سر بھاری پوٹ اٹھائی
سرو قبول نہ کیتا میوا، اوہنوں حرج مرض نہیں کائی
ہاشم حرص لگا نہ کائی، اتے سرو ہو جا اوہ بھائی

۱۲۵

پچھ پچھ پوے نہ بپتا مُولے، اتے پچھ پچھ ہون نہ روگی
لکھیا لیکھ کرے سرگرداں، کیا جوگی کیا بھوگی
سو کس طور بنے سکھیارا، جس لیکھ لکھایا سوگی
ہاشمؔ لیکھ بناوے سوگی، اتے لیکھ بناوے جوگی

۱۲۶

چڑھیا چا پپیہے سُن کے، اتے ساون دی رُت آئی
ترسن کھپن اتے دُکھ پاون، اُن سِکدیاں عمر گنوائی
نیڑے بھال پیا دلبر دی، اوہنوں چمکے چمک سوائی
ہاشمؔ کیہہ ایہہ مان ملن دا، جس وسدی پھیر جدائی

۱۲۷

ساجن طوق زنجیراں باجھوں، جند کر دے قید سوائی
جس دے بھاگ نصیبوں جاون، سو پیندا نیند پرائی
لکھ لکھ عیب ملن وچ اٹھدے، سر تہمت ویر جدائی
ہاشمؔ عشق خراب کریندا، اتے وسدی لکھ لوکائی

۱۲۸

سن جانی تینوں لکھ جانے، پر جان نہیں دل جانی
کس نوں ہوگ شناس اجیہی، جیہڑی ہوگ خراب دیوانی
تیرے شوق تیچھے دِل میرے، سبھ جانی خلق بیگانی
ہاشمؔ وار سٹی جند میری، تیرے عشق اُتوں قربانی

۱۲۹

جس تے بیٹھ کہاں دُکھ دلدا، مینوں گھائل ملے نہ کوئی
جس نوں کُوک سوئی آکھے، بھیڑی لاہ پرھے مکھ لوئی
تیرا حُسن میری دلگیری، سبھ جگ وِچ ظاہر ہوئی
ہاشمؔ ایہہ احسان جانی دا، سانوں کت دل ملے نہ ڈھوئی

۱۳۰

دل دے کول اکھیں نہیں وسدے، بری میت کھڑے دل جانی
آؤ جانی پردیسی پیارے، تیرے پل پل دے قربانی
تیں بن دیس اُجاڑا دِسدا، جیہڑا آہا نُور نورانی
ہاشمؔ آکھ سجن نوں مل کے، میں تدھ دے باجھ دیوانی

۱۳۱

محنت پھیرے مڑ کجھ ساڈی، جے آن ویکھے جن لائی
جو جو زرد ہویا رنگ میرا، مینوں ہسدی ویکھ لوکائی
روشن وانگ محبوباں ناہیں، جو قسمت ہوس سوائی
ہاشمؔ شاہ پر سیرت پاوے، جن صورت خاک رلائی

۱۳۲

اکسے تھاؤں نہ وگدیاں ندیاں، نہیں اکسے طور لوکائی
اے دِل پکڑ دلیری دل دی، کر سوچ وچار نہ کائی
دل مل بہن ہمیشہ نہ رہندا، اتے کیوں نت رنگ جدائی
ہاشمؔ فتح آسان تنہاں نوں، جنہاں ہمت یار بنائی

۱۳۳

رو رو نال پوہار نیناں دے، میں نت رکھاں جھڑ لائی
جا تو مول ناہیں کت پانی، ہتھوں غمدی ویل ودھائی
آتش سوز ہجر دے والی، میں چاہاں چا بجھائی
ہاشمؔ خبر نہیں پھل کیہا، ایس ویل پوے رُت آئی

۱۳۴

وچھڑے یار نہ ہوس اندیشا، بھیڑا کھوٹا یار انیتی
مورکھ یار تیچھے جل مرنا، کن عاشق ایہہ گل کیتی
جن ہتھ نال بے منصف جوڑے، ان جد کد کھیل نہ جیتی
ہاشمؔ نیونہہ ٹٹے تس یاردں، ایہو لاکھ وٹی سکھ بیتی

۱۳۵

لوکاں بھانے وستی وسدی، اتے سبھ جگ آکھے وسدی
آ وستی تن من دی وستی، اتے دل میرے دی وسدی
جس وستی نال وستی سانوں، اس وستی نال نہ وسدی
ہاشمؔ یار ملے وچ بیلے، اوہ باغ بہارین وسدی

۱۳۶

سردی مار رکھی پر سوہنی، پر باجھ مویاں نہیں سردی
دردی درد فراق رنجانی، میں خاک تساڈے در دی
جردی جان جگر وچ پیڑاں، میں وانگ چخا دے جل دی
بھردی نین تتی نت ہاشمؔ، میں باجھ تساں دکھ بھردی

۱۳۷

کاری روگ بیاری بھاری، میری کوئی نہ کردا کاری
ہماری عمر جوانی ساری، تیری صورت توں بلہاری
ڈاری لوگ کہن برباری، بھیڑی کونج پھرے بن ڈاری
واری گھول گھمائی ہاشمؔ، میری بات پچھیں اک واری

۱۳۸

توڑ زنجیر شریعت نسدا، جد رچدا عشق مجازی
دل نوں چوٹ لگی جس دن دی، اساں خوب سکھی رند بازی
جھج بھج روح وڑے بت خانے، اتے ظاہر جسم نمازی
ہاشمؔ خوب پڑھایا دِل نوں، ایس بیٹھ عشق دے قاضی

۱۳۹

دلبر دام وچھا زلف دی، وچ جوگ حُسن دی پائی
دیکھ خوراک جناور دل دا، اوہ جا پیا وچ پھاہی
ہے کت حال غریب بیچارا، مڑ دل دی خبر نہ آئی
ہاشمؔ مڑن محال تنہاں نوں، جنہاں نوسر بازی لائی

۱۴۰

چاکا وے مت چاکاں والی، تیری ویکھ لٹی چترائی
ایہو عشق کماون سکھیوں، اُتوں رنگ بھبوت لگائی
آ ایہہ نامراداں والی، تینوں کن ایہہ چال سکھائی
ہاشمؔ آکھ رانجھن نوں مل کے، میں واری گھول گھمائی

۱۴۱

اج اس رزق بھلے چھب بانکی، تینوں آکھن لوگ اُتاری
جے سر درد ہووے جگ سارا، تیری آن کرے دلداری
اے دل جان نہیں بن اینویں، تیری ترسی کارگذاری
ہاشمؔ ہوگ خواری بھلکے، توں نہ کر حرص پیاری

۱۴۲

جت واس قدیم کمینہ کیتا، بھیڑا پھڑیا سوگ اُداسی
قسمت آن ستی نہیں سمجھے، پھر کت ول ٹور لے جاسی
چاوڑ چا مسافر کہیا، جیہڑا آن لتھا شب واسی
ہاشمؔ سمجھ نہ کر توں دعوے، مت ہور پوے گل پھاسی

۱۴۳

بوٹے سیب انار اُگائے، کر منصف لوگ گواہی
آئی جدوں بہار پھلاندی، تاں پھل ہوئے سک کاہی
کھاہدی داکھ ڈٹھی کنڈ یاری، جیہدی ذرا امید نہ آہی
ہاشمؔ ویکھ خیال ربانے، اتے اُسدی بے پرواہی

۱۴۴

کر کر سمجھ رہیا وچ حیرت، مینوں دل دا بھیت نہ آوے
کدی تاں تخت بہے بن حاکم، اتے کدی کنگال کہاوے
کدی بخت بیدار ہووے خود جسموں، اتے سبھ کجھ خاک ملاوے
دیگر کون کہے ہیں ہاشمؔ، جیہڑا روز دوکان چلاوے

## ۱۴۵

زحمت تاپ سراپوں بچدا، اتے ظالم ڈھا متراں دے
دارو باجھ دیدار جانی دے، اساں بوہت ڈٹھے مر جاندے
پلک دیدار نہ حاصل ہووے، تاں پے مردے مریاندے
ہاشم شاہ شہید نیناں دے، سوئی ہون نصیب جنہاں دے

## ۱۴۶

دلبر یار کہی تدھ کیتی، میرے سانس لباں پر آئے
ظاہر کراں ہووے جگ رسوا، اتے ہو یا خاموش نہ جائے
ہیں کر شرم وڑاں وچ ویہڑے، اتے برہوں ڈھول وجائے
ہاشم فیل وڑے جس ویہڑے، بھلا کچرک کوئی لکائے

## ۱۴۷

ایت سرائے مسافر خانے، کئی آؤ مسافر رہندے
رات رہے کوئی اک پل ٹھہرے، پر ہوش آئی اٹھ ویہندے
آون نال ہولاس حسن دے، اتے جاندے نی دل ڈھیندے
ہاشم سمجھ وہار قدیمی، اسی کاس تچھے دکھ کہندے

## ۱۴۸

جان جہان دوویں دم کوئی، اتے حرص ہزار چوفیرے
مارن راہ سدا دن راتیں، اتے فوج رہے نت نیڑے
ثابت جان جمال دسیوے، اسی آن مسافر گھیرے
ہاشم آپ کرگ سوئی ہوسی، ہور وس نہیں کجھ میرے

۱۴۹

حاکم حکم نصیبوں کردا، پر لشکر پاس کھڑو وے
گھائل عشق دلاں نوں کردا، پر نین وسیلا ہووے
ہے تقدیر ولوں سبھ لکھیا، پر بن اسباب نہ ہووے
ہاشمؔ باجھ تلھے نہیں بیڑی، اتے پاس ندی بہہ روۓ

۱۵۰

وگ وائے پر سوارتھ بھریے، توں جائیں تخت ہزارے
آکھیں یار رانجھن نوں مل کے، اسیں توں کیوں منوں وسارے
بس ہُن نیونہہ کمائیوئی، ایہو چا آہا دن چارے
ہاشمؔ ایس محبّت بدلے، ساٖنوں خوار کیتا جگ سارے

۱۵۱

چوچک باپ اُلاہمیوں ڈر کے، اسیں شہروں مار کھدیڑے
بے اعتبار ہوئے جگ سارے، ہُن کرن وساہ نہ کھیڑے
ترسن نین رانجھناں تینوں، اسیں کیوں تدھ یار سہیڑے
ہاشمؔ کون دلاں دیاں جانے، میرا صاحب نیاں نبیڑے

۱۵۲

کافر نین بھرے دِل ڈنگن، جیھڑے دسن بال ایانے
چامل چڑھن کرن نت شوخی، اتے سودا کرن دھگانے
ہانسی پا دتی گل پھانسی، ہُن روندی وقت وہانے
ہاشمؔ ویکھ ادھین نیناں نوں، کوئی جانے بوہت نمانے

۱۵۳

کوئی مول نہیں بن پارکھ، لکھ پارس اُوتج کہاوے
ہووے مل معلوم لیلیٰ دا، پر جے مجنوں مل پاوے
قیمت قدر شناس گلاں دی، کوئی بھوروں جا پچھاوے
ہاشمؔ باجھ پچھانن والے، کوئی کیہہ گُن کڈھ وکھاوے

۱۵۴

میں۔ وچ دوس نہیں کوئی مولوں، مینوں لکھیا لیکھ بھلاوے
جس نوں نفر کیتا تقدیروں، اوہنوں صاحب کون بناوے
میں گڈی آں ہتھ ڈور کھڈاری، مینوں خواہش نال پھراوے
ہاشمؔ نرد ہووے جت پاسے، اوہنوں پرت پوے دس آوے

۱۵۵

میں وچ تیں وچ صاحب میرے ہینوں فرق ایہو دس آوے
کراں گناہ کروڑ ہمیشاں، مینوں ذرا حیا نہ آوے
بھی دُرکار نہ سٹدا در توں، اتے پلے عیب چھپاوے
ہاشمؔ ویکھ چھنار سہاگن، اوہدا پاپ سبھی چھُپ جاوے

۱۵۶

دام زلف وچ ہیرے موتی، جد اُلٹ اُلٹ وچ دھردے
ہنس ہاتھ چھپیاں کر پھسدے، اتے پٹک پٹک سر مردے
گھتن قوم گھائل دل دردی، نت سہن سُول دلبر دے
ویکھو لیکھ ہاشمؔ مشتاقاں، سوہنے قدر نہیں پھر کردے

۱۵۷

جیوں جیوں نفس موڑے تقدیروں، اتے تیوں تیوں ایہہ مُن مولے
جیوا اُٹھ اُڈاون لگدا، پھر بھار نہ ٹلدا مولے
ہوئی ہوگ سوئی کجھ ہوسی، کوئی لاکھ پیا سر جھولے
ہاشمؔ شاہ کر صبر بتیرا، تینوں خیر پوگ رات سولے

۱۵۸

دلبر ویکھ رہیا وچ شیشے، اوہنوں صورت نظر نہ آوے
پانی دے وچ سہی نہ ہووے، جد آئینہ عکس ملاوے
دیپک کول چخے دے دھریا، اوہدی چمک چمک مل جاوے
ہاشمؔ آپ ہووے لکھ شیشہ، اوہنوں شیشہ کون وکھاوے

۱۵۹

ہر ہر پوست دے وچ، دوست اوہ دوست روپ وٹاوے
دوست تاک نہ پہنچے کوئی، ایہہ پوست چا بھولاوے
دوست خاص پچھاتے تاہیں، جد پوست خاک رلاوے
ہاشمؔ شاہ جد دوست پاوے، تد پوست ول کد جاوے

۱۶۰

دلبر یار کہے دن آئے، جد ہس ہس لے گل ملدے
جو جو بے پرواہی کردا، سانوں ڈاہ لگن تل تل دے
تسبیح ویکھ نہیں ہتھ ساڈے، اساں داغ لکھے گن دل دے
ہاشمؔ دھوون بوہت اوکھیرا، پر داغ نہ دل توں ملدے

۱۶۱

کر دی خاک تساڈے در دی، سبھ دور اکھیں دے پردے
کت بدھ خاک اساں ہتھ آوے، بھلا آکھ دتے بن سردے
کیہہ سنیار بہاریوں کوڑا، بھیڑے دین نہیں ایہہ زردے
ہاشم پہنچ ہووے در توڑی، اتے عاشق کیوں جل مردے

۱۶۲

گہری رات ہتھ چھپ جاوے، اتے آن پوے جم سرکے
بجلی چمک چمک من پاوے، اتے برف سار مکھ کرکے
خونی تیغ تیز جل ندیاں، اوتھے وڑن شیردل ڈر کے
پریت ریت ایسی کر ہاشم، سوہنی پھیر جائے نیں تر کے

۱۶۳

دن وچ لاکھ کروڑ چلاون، اوہناں ترکش تیر نہ مکدے
خونی ذات محبوب سپاہی، جیہڑے چوٹوں مول نہ اکدے
عاشق جان تلی پر دھر کے، پھیر پچھانہہ نہ جھکدے
ہاشم پھیر لہن پر عاشق، سوہنے رہن ہمیشہ لکدے

۱۶۴

صدق ملاح سمندر تارے، جتھے پنچھی پار نہ ہووے
جس جا تھاؤں مکان نہ ربدا، تس جا حضور کھلووے
اوڑک مل پوے جیہڑا موتی، نت مژگاں نال پرووے
ہاشم تانگھ ہووے جس دل دی، اوہدی جد کد حاصل ہووے

۱۶۵

جس دا درد تسے ہتھ دارو، ہور کون طبیب گنواوے
کوک دلا کوئی کوک قہر دی، مت صاحب جے سن پاوے
مدتاں گذر گئیاں مکھ ڈٹھیاں، میرا دلبر نظر نہ آوے
ہاشم ہوگ کوئی دن ایسا، میرا دلبر لئے کلاوے

۱۶۶

کس کس طرف نہیں دل پھردا، اتے کیہہ کجھ زور نہ لاوے
پل وچ لکھ کروڑ دلیلاں، اک ڈھاوے ہور لیاوے
پر تقدیر ہووے جد الٹی، اتے کوئی پیش نہ جاوے
ہاشم نال حمایت ازلی، ہر اک چتر کہاوے

۱۶۷

دلبر یار مہورت کر لے، اج نال اساں مکھ ہس کے
بجلی روز ناہیں جھڑ ہووے، اتے میگھ سمیں وچ لشکے
جاں مڑ پھیر جوانی آوے، اتے جیوے من دس کے
ہاشم جان غنیمت ملنا، مل نال اساں ہس رس کے

۱۶۸

کہی بان پئی اس دل نوں، بھیڑا ڈٹھیاں باجھ نہ جیوے
جیونکر مکھس شکر دے پیڑے، اوہ وس کر جدا نہ تھیوے
آکھ وکھاں کیہہ حاصل دل نوں، بھیڑا تپیا روز دسیوے
ہاشم عشق کیتا دل دشمن، بھلا کون علاج کجیوے

۱۶۹

اک بہہ کول خوشامد کر دے، پر غرضی ہون کمینے
اک بے پرواہ نہ پاس کھڑوون، پر ہوون یار نگینے
کونجاں وانگ ہزار کوہاں تے، اوہناں شوق وکھو وکھ سینے
ہاشمؔ ساجن کول ہمیشہ، بھانویں وچھڑے ہون مہینے

۱۷۰

جیو جانی تن من وِچ جانی، مینوں سبھ جانی دِس آوے
ہر دم ورد زبان جانی دا، ہور سخن کلام نہ بھاوے
پر جانی بن ظاہر ملیاں، اوہناں اکھیاں چین نہ آوے
ہاشمؔ آکھ دماں دیاں رٹھیاں، پر کون گلیں پرچاوے

۱۷۱

صاحب درد ہمیشہ دردی، جنہاں درد رہے نت مگرے
ساجن ہون طبیب دکھاندے، جیہڑے روگ گوادن سگرے
پر ایہہ نین جیویں جیوں ویکھن، بھیڑے تیوں تیوں ہون بے صبرے
ہاشمؔ نین ہمیش آزاری، جیہڑے پئے انت وِچ قبرے

۱۷۲

تاں جاتے دل ہورے جانی، جد جان جانی دِل ہارے
حکمت جان سپاہی والی، جو آپ مرے سوئی مارے
کس نوں پار کرے من تارو، جیہڑا آپ ترے سوئی تارے
ہاشمؔ ویل قدیم کمینہ، اساں جاچ ڈٹھا دن چارے

۱۷۳

سیونی مغرور نہ ہوئیوں، تساں کیوں گھر بار بھلائے
پالے لاڈ لڈاون سانوں، پر کارن دین پرائے
ایہو چھوڑ گئیاں کل ویہڑا، جنہاں جا گھر ہور بنائے
ہاشمؔ جان ڈھونڈاؤ ساڈے کوئی اج آئے کل آئے

۱۷۴

جس نوں طلب ہووے جس دِل دی، نہیں ہٹدا لکھ ہٹائے
تسدے باجھ نہوس تسلّی، بھاویں سو کر گیان سنائے
مجنوں باجھ لیلیٰ خوش ناہیں، بھاویں رب نوں جا ملائے
ہاشمؔ جان مراد عاشق دی، اوہنوں اکھیں یار وکھائے

۱۷۵

میگھو لیاویں بھاگی بھریا، تدھ اوجھڑ دیس وسائے
بھلکے پھیر کریں جھیڑا اینویں میرا پیا پردیس نہ جائے
کیہہ اسباب اجیہے ملن کوئی قسمت آن ملائے
ہاشمؔ جان ملن دا لاہا، پھیر وچھڑے کون ملائے

۱۷۶

بید کتاب پڑھن چترائی، اتے جپ تپ سادھ بناوے
بھگوے بھیس کرن کس کارن، اوہ من دا کھوٹ لکاوے
مورکھ جا وڑے اس ویہڑے، اتے اوکھد جنم گواوے
ہاشمؔ دُکھ نصیب جنہاں دے، سوئی دردمنداں نوں آوے

۱۷۷

کون قبول خرابی کردا، پر لیکھ خراب کراوے
کس دا جیو نہ راج کرن دا، پر قسمت بھیکھ منگاوے
اپنے ہاتھ نہ سول سہی دی، پر سون لیکھ سہاوے
خوش ہو ویکھ صبر کر ہاشمؔ، تینوں جو کجھ لیکھ وکھاوے

۱۷۸

جیوں جیوں بخیل چوفیرے پھردے اتے زور پیا جگ لاوے
تیوں تیوں درد ہووے نت پختہ، اونہوں اوکھ دا انگ سوکھاوے
تیرا درد میرے وچ سینے، میری جند جاوے تد جاوے
ہاشمؔ عاشق حرام تنہاں نوں، جیہڑا دُکھ تیرے دُکھ پاوے

۱۷۹

وارث بن بیٹھے جو آہے، اتے ایس سہاوے گھر دے
اوڑک دیس نکالا ملیا، گئے ہاتھ متھے پر دھر دے
سنبھل سیس گنداویں مویئے، کوئی پرتیت نہیں اس در دے
ہاشمؔ ہوئی سہاگن ورلی، اتے تان رہے سبھ کردے

۱۸۰

دلبر یار فراق دے میرے، وگدے نین چھوہارے
دل دا خون وگے وچ رلیا، جیہڑے چمکن سرخ ستارے
آتش باز پریم بنائے، پھلجھڑیاں نین بیچارے
ہاشمؔ خوب تماشا بنیا، ہُن لائق یار پیارے

۱۸۱

وارثاں میں ہیں ہُن لوکا، جنہاں رانجھن کھڑیا بیلے
ندیاں نالے تے بشیر بالے، اتے بیلے شیر بگھیلے
اکھیں یار دسے گھر آوے، جیہڑی رات پوگ کس ویلے
ہاشمؔ ماں جیاتی میری، رب چاک سلامت میلے

۱۸۲

ندیاں نیر رہن نت تاردے، اوہ کدی نہ ہوون ہلکے
جو جل اج گئے اس راہیں، اوہ پھیر نہ آون بھلکے
اینویں رنگ جہان وسیندا، پھیر اسیں نہ بہساں رلکے
ہاشمؔ کون کرگ دلبریاں، ایس خاک مٹی وچ رلکے

۱۸۳

اے گل میت نہ جان کسے نوں، جیہڑا ویکھن آن کھلووے
اپنی غرض سبھی جگ پیاری، سبھ توڑ لیاں خوش ہووے
ہے اک درد تیرا بلبل نوں، جیہڑی ہجر تیرے بہہ رووے
ہاشمؔ درد ہووے جس تن نوں، سوئی نال تیرے بہہ رووے

۱۸۴

مجنوں ہو بہاں دن اکسے، جے یار لیلیٰ ہتھ آوے
کامل یار بے صدق عاشق نوں، اوہ صادق چا بناوے
ناقص طبع محبوب جے ہووے، کیہہ عاشق عشق کماوے
ہاشمؔ عاشق ہون سکھالا، پر ہویا محبوب نہ جاوے

۱۸۵

لے گل میت نہیں ایہہ بوٹا، توں نہ کر لاڈ اویہے
ایہہ کیتی سُک گیا نہ مولے، کئی توڑ لئے تدھ جیہے
رو پیارے بُلبل گل مل کے، کد ملسن یار انیہے
ہاشم شاہ اشراف کمینہ، کو ات بدھ آن دسیوے

۱۸۶

عشقا لکھ اوگن وِچ تیرے، کوئی اک دو چار نہ پائے
اک گن ہے ایسا وِچ تیرے جن سبھ ایہہ عیب چھپائے
جنوں دھیان کریں نہیں ہٹدا، بن مطلب سر پہنچائے
ہاشم ایس تیجھے دِل گھائل، تیرے ہو غلام وکائے

۱۸۷

یار کر ہار سنگار پیارے، سکھ ناز نیاز زنانے
یا بن مرد فتح کر دشمن، گھت سر وِچ خاک میدانے
یا کر صبر فقیری پھڑ کے، چھڈ حرص ہوا بھہانے
ہاشم کیہہ خوش ہون پیارے، بھلا ہمت ویکھ بیگانے

۱۸۸

دل سوئی جو سوز سجن دے، نت خون جگر دا پیوے
نین سوئی جو آس درس دی، نت رہن ہمیشہ کھیوے
دل بے درد بیادیں بھریا، شالا اوہ ہر کسے نہ تھیوے
ہاشم سو دِل جان رنگیلا جیہڑا ویکھ دلاں ول جیوے

۱۸۹

نہ کجھ منتھی، نہ منتھ لے ٹریا، اسیں ٹور دتے ٹر آئے
بتین جوگ نہ منتھ کے بیٹھے، اُن آپے چا بہائے
کجھ معلوم نہیں اوہ حکمت، مڑ کیتول ٹور لمجائے
ہاشم آپ کرے سبھ کاراں، وچ حکمت اسی بنائے

۱۹۰

دوزخ دے دل نال یاراں دے، خوش ہو کر پگ دھریے
جمل بہشت ملے بن یاراں، اتے ذرا قبول نہ کریے
جو دم دُور یاراں توں ہووے، اوہ دوزخ دے دم بھریے
ہاشم ساتھ یاراں دے کریے، خواہ تریے خواہ مریے

۱۹۱

ٹُٹا مان پئے پر مُلکیں، رب سٹے دُور دراڈے
قسمت خیال پئی بن دشمن، ہُن کیہہ وس یار اساڈے
دلبر یار وساریں ناہیں، اسیں جت کت حال تساڈے
عاجز لوک نمانے ہاشم، نہیں شرکت نال خدا دے

۱۹۲

دل نوں بان پیا اک مائے، مینوں ظاہر مول نہ ہووے
آپے بال پنجر وچ جلدا، پر سیک لگے بہہ روو ے
چھڈ دا بان نہ جل بل مردا، میری جان خلاصی ہووے
ہاشم حال تتی دا جانے، جیہڑا نال لہو مُکھ دھووے

۱۹۳

دلبر یار سنگار رنگیلا ، مت باہر ویکھ اساڈے
دل بند ہویا نت ملن جیہناں ، اتے برہوں مگر پیارے
درد فراق تساڈے والا ، ایہو ہویا نصیب اساڈے
ہاشم ویکھ وظیفہ آہیں ۔ پر خاطر یار تساڈے

۱۹۴

برہوں دور آزاری کیتے ، اسی پریم چنجھ وچ پا کے
افلاطون نہ سمجھے ویدن ، جے نبض پھڑے ہتھ پا کے
مجنوں ویکھ حوالت میری ، اوہ رون ہے گل لا کے
ہاشم حال سجن نوں ساڈا ، بھلا کون کہے سمجھا کے

۱۹۵

تن دی چنجھ بناوے دیپک ، تاں آن جلن پروانے
بھانبڑ ہور ہزاراں دسدے ، پر اوس پتنگ دیوانے
اپنا آپ بناوے کولے ، سو کرے کباب بیگانے
ہاشم راہ دلاں دے دل وچ ، ہور جادو سحر بہانے

۱۹۶

رانجھا ہیر نے رب کر جاتا ، لوک دے نصیحت تھکے
آوا درد چکیٹے آکھن ، میںنوں خویش قبیلا سکے
کعبہ تخت ہزارا مائے ، لوک ٹر ٹر جاون مکے
ہاشم آکھ ہٹا نہ سانوں اگے ملن چوپھیریوں دھکے

## ۱۹۷

دل وچ صبر حیا نہ مائے ، ونجھ کھڑیا ہوتاں چھل کے
بالن بدن دلیلاں آتش ، اوہ ڈھانڈ ڈھٹی بل بل کے
متراں ویکھ کیتی متراٸی ، اج نال بلوچاں رل کے
ہاشم جاگ سسی دی بپتا ، جو مرگ قفلاں وچ چل کے

## ۱۹۸

ہاشم نام رکھایا اس نے ، اک دمڑی پاس نہ جس دے
عاجز حال احوال نہ کوئی ، کیہ وصف سنائیے تس دے
تن پنجرا دل گھائل زخمی ، اتے نین بھرے نت دس دے
پر ہاشم نوں حشمت ایہو ، ہور کرم ونڈائے کس دے

## ۱۹۹

مرم لاکھ گئے نہیں سمجھے ، وچ جھنگ سیال تسلیتے
ہیر جہان سوتی جگ جاتے ، جد بنے اناتھ یکیتے
پارس عشق جنہاں نوں ملیا ، اوہدی ذات شکل سبھ بیتے
ہاشم ہیر بنی جگ ماتا ، بھلا کون کنگال جٹیٹے

## ۲۰۰

پہلاں عشق گیا جس ویہڑے ، اوہدی سبھ جڑھ مول گواوے
جیوں باغبان سٹے کٹ بوٹا ، اتے بھی سردار لگاوے
قسمت نال ہووے مڑ ہریا ، نہیں مول سکے جڑھ جاوے
ہاشم راہ عشق دا ایہو ، کوئی بھاگ بھری پھل پاوے

۲۰۱

سندر سُگھڑ رسیلے رسیئے ، کئی کوٹ جگت وِچ آئے
لکھ ہاتھی لکھ لشکر ، گھوڑے وچ ایس زمین سمائے
پل چھل خواب خیال وسیرا، کوئی کاس پچھے مچھل جائے
ہاشمؔ کس جیون بھرواسے ، اسیں متراں چا بھلائے

۲۰۲

سر سر رزق جنہاں دا لکھیا ، سوئی سر سر عمر لکھائے
نہ اوہ گھٹے گھٹائے ، مولوں نہ اوہ ودھے ودھائے
کر گذاران اوتے ول جاسی ، مڑ پھر اتے چت لائے
کیہ سر بھار پیا متراں دے ، اوہناں من توں چا بھلائے

۲۰۳

خوشی گمان نفس دیاں فوجاں ، نت دُدھ اوہناں مکھ چوے
لکھ برساں تک جیوے کوئی ، اتے لکھ فوجاں گھر ڈھوے
کرے مہم لڑے دن راتیں ، تاں رعیت نہ ہووے
کوڑی قید نفس دی ہاشمؔ ، ایتھے ہر اک اٹک کھلووے

۲۰۴

راوت فیل نشاناں والے ، لکھ دسدے کوئی نہ تکے
چاک چگاوے مجھیں سوئی ، ویکھ جہان نہ سکے
ماؤ روز دیوے لکھ طعنے ، اتے باپ دواوے دھکے
رانجھا مان نمانی ہاشم ، اوہنوں رب سلامت رکھے

## ۲۰۵

اکناں کول حسن چترائی ، اک گھائل یار دیوانے
اکناں کول قوت نہ شب دا ، اک بخشن روز خزانے
اکناں درد ہمیشہ آہیں ، اک گاون نال ترانے
ہاشمؔ خواب چمن دیاں لہریں ، گئے پھر پھر کئی زمانے

## ۲۰۶

اوس گلی دلبر دی جائیے ، پر اسپ جنون چڑھ کے
دکھاں نال کھڑاں ہمراہی ، اتے نال سکھاں دے لڑکے
آکھن لوک دیوانہ آیا ، اتے ڈھول وجاون رل کے
ہاشمؔ خوب ہووے دل راضی ، بھائی اوس گلی وچ وڑ کے

## ۲۰۷

ویکھن نین نیاز نیناں دی ، جد نین نیناں ول اٹکے
نین برے نت مارن چوگاں ، جد نین نیناں ول پٹکے
کاری چوگ نیناں نوں لگی ، ہرگز رہن نہ اٹکے
ہاشمؔ دوس نیناں وچ ناہیں ، نین ویکھ ادائیں لٹکے

# ڈیوڑھے

(۱)

کامل شوق ماہی دا مینوں، نت رہے جگر وچ وسدا،
لوں لوں رسدا۔
رانجھن بے پرواہی کردا، اتے کوئی گناہ نہ دسدا،
اُٹھ اُٹھ نسدا۔
جیویں جیویں حال سناواں روواں، اتے ویکھ تتی دل ہسدا،
ذرا نہ کھسدا۔
ہاشم کام نہیں ہر کس دا اتے عاشق ہوݨ دریس دا،
برہوں رس دا۔

(۲)

گردن مار جہائی غرضاں، توں جے ہیں درس پیاسا،
طالب خاصا۔
سر سر کھیڈ مچاؤ دیوانے، تے تھال عشق دا پاسا،
ویکھ تماشا۔
لاڈ گمان نہ کر توں مولوں، جو نال بے غرضاں واسا
جان نہ ہاسا۔
دنیا ویہن ندی دا ہاشم، اتے توں ہیں وچ پتاسا،
پل چھل واسا۔

(۳)

مجنوں درد دیوانہ لیلیٰ، ہیں گرد دکھاں دا گھیرا،
اتے قید چوپھیرا۔
لکھیا لیکھ ایہو کجھ میرا، ایہہ وس نہیں کجھ میرا،
تے دوس نہ تیرا۔
ڈھونڈاں چال ملن دی کوئی، اتے لاواں زور بتھیرا،
پر ملن اوکھیرا۔
ہاشم رات پئی سر مجنوں، پر اوڑک ہوگ سویرا،
چاک اندھیرا۔

(۴)

سوہنی قہر گھمیرے گھیری، ڈولی دوہیں سرائیں،
کسے نہ تھائیں۔
بیڑی دردمنداں دی سائیاں، توں تانگھ اتے گھر لائیں،
یار وکھائیں۔
سُن فریاد اسائیں سائیاں، مینوں صورت یار وکھائیں،
خواہ دوزخ پائیں۔
ہاشم صدق سوہنی توں آکھے، موئی ات ول جائیں،
لاج نہ لائیں۔

(۵)

ماہی یار آرام نہ مینوں، میں مُٹھی تیغ نظر دی،
ترلے کر دی۔
سوہنی خوار ہوئی جگ سارے، جو رات سمیں نیں تردی
ذرا نہ ڈردی۔
مائے بنی لاچار سوہنی زن، میں پھراں بہانے کر دی،
گھاٹ نہ تردی
ہاشم صدق سوہنی دا ویکھو، اتے حکمت جادوگر دی،
پرکھ ہنر دی

(۶)

ماہی وانگوں پھاہی ماہی، ہُن نظر نہ آوے ماہی،
بے پرواہی۔
گاہی درد وچھوڑے مائے، میں جنگل جُوہ نسبھ گاہی،
بیلے گاہی۔
راہی بلے نہ مینوں کائی، میں جاں ہوئی ہن واہی،
کھڑی تساہی۔
پھاہی شوق ماہی دا ہاشم، میں کھڑی دکھاں وچ پھاہی،
خبر نہ آہی

(۷)

میں بن کرن سوہنے بکروٹے، تاں آن قصائیاں گھیرے،
سو میں وچ میرے۔
ایہہ گل ویکھ گئی میں مینڈھوں، تاں بنی لاچار ودھیرے،
درد چوپھیرے۔
ثابت رہاں سنئے جڑھ جھبلے، تا جاتا جانکو سویرے،
وچ مطلب ڈیرے۔
ہاشم دھیان ڈُٹھا کر عقلوں، تاں راجھن پر ہے پریرے،
دُور اگیرے۔

# سسّی پُنّوں

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

حکمت اوس خداوند الٰی ، مالک مُلک مُلک دا
لاکھ کروڑ کرن چترائیاں ، کوئی پچھان نہ سکدا
قدرت نال رہے سرگرداں ، دائم چرخ فلک دا
ہاشم خوب ہوئی گلکاری ، فرش فنا خلق دا

---

حکمت نال حکیم ازل دی ، نقش نگار بنایا
ہر ارواح اسیر عشق دی ، قید جسم وچ پایا
جو مخلوق نہ باہر اُس تھیں ، ارض سما وچ آیا
ہاشم جوش بخار عشق دے ، ہر اک شان ودھایا

---

حسن کلام جو شاعر کردے ، سخن نہ ساتھیں آیا
جیہا کو عقل جو شعور اساڈا ، اساں بھی آکھ سنایا
سن سن بہوت سنسی دیاں باتاں ، کامل عشق کمایا
ہاشم جوش طبیعت کیتا ، وہم اُتے دل آیا

---

آدم جام بھنبور شہر دا ، صاحب تخت کہاوے
جاہ جلال سکندر والا ، خاطر مول نہ لیاوے
وحوش طیور جناور آدم ، ہر اک سیس نواوے
ہاشم آکھ زبان نہ سکدی ، کون تعریف سناوے

شہر بھنبھور مکان الٰہی ، باغ بہشت بنایا
فرش فروش گل بوٹا ، ہر اک ذات لگایا
ندیاں حوض تالاب چوطرفیں ، رل مل خوب سہایا
ہاشم روح رہے وچ پھسیا ، دام فریب وچھایا

—

امیر وزیر غلام کروڑاں ، لشکر فوج خزانے
بیرک سرخ نشان ہزاراں ، شام گھٹاں سمیائے
کھاون تیر فقیر مسافر ، صاحب ہوش دیوانے
ہاشم ایس غمیں وچ عاجز ، ہووس اولاد نہ خانے

—

خواہش ایس اولاد ہمیشہ ، پیر فقیر مناوے
دے لباس پوشاک برہنیاں ، بھکھیاں طعام کھلاوے
ویکھ اجاڑ مسافر کارن ، نال سرائے لواوے
ہاشم کرن جہان دعائیں ، آہن سائیں ور لیاوے

—

درِ یتیم صدف وچ آہا ، سنے پکار دلاں دی
پھری بہار شگوفے والی ، ہو امید گلاں دی
چھیج معقول ہوئی ابریشم ، آہی سخت سولاں دی
ہاشم ویکھ ہوبتے گل لالہ ، ہوگ بہار پھلاں دی

سسّی جنم لیا شبقدرے، مثل ہلال درخشاں
ویکھ بے آب ہوون نگ موتی، مانک لعل بدخشاں
عقل خیال قیاسوں باہر، نظر کرے دل نقشاں
ہاشمؔ آکھ تعریف حُسن دی، شمس مثال زر افشاں

---

جمل جہان ہوئے خوشحال، پھریا نیک زمانہ
نوبت ناچ شمار نہ کوئی، دھرپت نال ترانہ
کر ہر وار سٹن زر سونا، ہور جواہر خزانہ
ہاشمؔ خیر کیتا فقراواں، مُلک معاش خزانہ

---

اہل نجوم سدے اس ویلے، حفظ توریت زبانی
صاحب یمن کرامت والے، خبر دین آسمانی
ویکھن عمر نصیب دا، کھولھ کلام ربّانی
ہاشمؔ بھار سسّی ہر ڈاڈھا، ہوس شتاب آسانی

---

ویکھ نجوم کتاب نجومی، ہو رہے چُپ سارے
ظالم حکم سہم سلطاناں، کون کوئی دم مارے
بادشاہاں سچ آکھن اوکھا، ہوئے لاچار بیچارے
ہاشمؔ بخت بخیل سسّی دے، کون جتے کون ہارے

شاہ دوبارہ کہیا چپ کیہی ، کہو جواب کیہہ آوے
عرض کیتی دربار اساتھیں ، سخن کلام نہ آوے
راست زبان نہ آکھن جوگی ، جھوٹھ ایمان جلاوے
ہاشم کرن لوکاؤ بجھیڑا ، قسمت کون مٹاوے

---

اوڑک خوف اتار نجومی ، بات کہی من بھائی
عاشق ہوگ کمال سسی جد ، ہوگ جوان سیانی
مست بیہوش تھلاں وچ مرسی ، درد فراق رنجانی
ہاشم ہوگ کمال اجہی ، رہیگ جہان کہانی

---

سن تقریر ہویا دل بریاں ، ماں پیو خویش قبیلا
آتش چمک اٹھی ہر دل نوں ، جیوں کر تیل فتیلا
خوشی خراب ہوئی ہر دل دی ، زرد ہویا رنگ پیلا
ہاشم بیٹھ دانا سیانے ، ہور وچارن حیلا

---

بے اعتبار ہویا ہتھ دھوتے ، باپ امید مرادوں
ظالم روپ ہویا دل اس دا ، سخت سیاہ جلادوں
ڈوبگ ننگ ناموس کیہ حاصل ، ایس پلیت اولادوں
ہاشم خرچ کرو فرمایا ، فارغ ہو فسادوں

کہیا وزیر کیہہ دوس سسّی نوں، لکھیا لیکھ لکھاری
بے تقصیر کوہاون کنیا، نشٹ ہوئے کل ساری
اس تھیں پاپ نہ پرے پریرے، قوم ہووے ہتیاری
ہاشم پا صندوق رڑھاؤ، مول چکے خواری

—

فرش زمین پر ہر اک تائیں، ماں پیو بہت پیارا
سو پھر آپ رڑھاون جس نوں، ویکھ گناہ ناکارا
دھن اوہ صاحب سرجنہارا، عیب چھپاون ہارا
ہاشم جے اوہ کرے عدالت، کون کرے نتارا

—

واہ کلام نصیب سسّی دے، نام لیاں دل ڈردا
تختوں چا سٹے سلطاناں، خیر پوے در در دا
بیل غریب نقابل جیہا، چا زمیں سر دھردا
ہاشم جا بولن والی، جو چاہے سو کردا

—

جس استاد صندوق سسّی دا، گھڑیا نام قہر دے
افلاطوں ارسطو جیہے، ہون شاگرد ہنر دے
زینت زیب سکھے سبھ اوتھوں، دلبر چین مصر دے
ہاشم ویکھ آرائش کردا، شاباش عقل فکر دے

چندن شاخ منگا کداہوں ، بیٹھ کاریگر گھڑیا
بوٹا ویل سنہری کرکے ، لعل جواہریں جڑیا
پا زنجیر چوفیر پنجر نوں ، بیٹھ بیدرداں کڑیا
ہاشمؔ ویکھ تولد ہوندے ، آن دکھاں لڑ پھڑیا

---

کر تدبیر کیتے ترے چھاندے ، خرچ دتا کر نالے
تسدی مُلک ہویا اک چھاندا ، شیر پلاون والے
دوجا داج دہیج سسّی دا ، ہور پڑاون والے
ہاشمؔ لکھ تعویز حقیقت ، صرف سسّی گل ڈالے

---

پا صندوق روڑھا سسّی ، نوح طوفان وگیندا
باشک ناگ نہ ہاتھ لیاوے ، دصول پناہ منگیندا
پار اُرار بلائیں بھریا ، ڈانواں ڈول رہیندا
ہاشمؔ ویکھ نصیب سسّی دا ، کیہ کجھ ہور کریندا

---

تریا توڑ زنجیر صبر دا ، چائیاں رزق مہاراں
گردش فلک ہوئی سرگرداں ، باجھ ملاح کہاراں
سورج تیز ہویا جل خونی ، پہن لساں چمکاراں
ہاشمؔ ویکھ سسی وچ گھیری ، دشمن لکھ ہزاراں

آدم خور جناور جل دے ، راکس روپ سیاہیں
ناگر مچھ کُمیں جلہوڑے ، ناگ سنسار بلائیں
تندوے قہر زنبور بواہناں ، لاون زور تداہیں
ہاشمؔ موت ہوس وِچ تھلدے ، مارن کون اٹھائیں

---

گھمن گھیر چوپھیریوں گھیرن ، ٹھاٹھاں لہن کلاوے
لہراں زور کرن ہر طرفوں ، اک آوے اک جاوے
صورت سحر صندوق جڑاؤ ، بجلی چمک ڈراوے
ہاشمؔ چاہ جیویں کنعانی ، ویکھ صندوق چھپاوے

---

شہروں دور کو پتن دھوبا ، دھوندا ندی کنارے
اتا نام مثال فرشتہ ، بزرگ نیک ستارے
ڈٹھا اوس صندوق رُڑاڈا ، دِل وِچ خوف چتارے
ہاشمؔ گییو سو عقل دماغوں ، ویکھ صندوق ستائے

---

کرے خیال جواہر خانہ ، پیا ہے آ تباہی
یا کوئی آفت رُڑھی پہاڑوں ، یا اسرار الٰہی
بخت بیدار ہوئے تاں دِتا ، آن نصیب گواہی
ہاشمؔ جا پیا جل ڈونگھے ، ہو دل شیر سپاہی

اتے خوب کیتی جند بازی ، لیا صندوق کنارے
شاد ہویا دِل ذات خداوند، نعمت شُکر گزارے
دریا شہر مبارک دیون ، رل مل یار پیارے
ہاشم مال لیا ہور دوجا ، ہویا صواب بیچارے

---

کھلا آن نصیب اتّے دا ، کرم بھلے دِن آئے
جڑت جڑا محلیں کیتے ، شوکت شان وٹائے
خدمتگار غلام سسّی دے ، نوکر چا رکھوائے
ہاشم باغ تُسکے رب چاہا ، پل وِچ چا سہائے

---

سسّی ہوئی جوان سیانی ، سورج جوت سوائی
صاحب علم حیا حلیمی ، عقل ہنر چترائی
ماں پیو ویکھ کاریگر کوئی ، چاہن کیتی گُڑمائی
ہاشم سُننے سسّی مصلاحت ، غیرت ہوس سوائی

---

بن بن پنچ پنچایت دھوبی ، پاس اتّے دے آون
کر تمثیل وہار جگت دا ، بات ہمیش چلاون
دھیاں سوہن نہیں گھر ماپیاں ، جے لکھ راج کماون
ہاشم وانگ بجھاوت دھوبی ، بات سسّی ول لیاون

اک دن کول سسّی دے ماں پیو، بیٹھ کتّے گل چھیڑے
آکھ بچّہ توں بالغ ہوئی، واگ تیری ہتھ تیرے
دھوبی ذات اُچے گھر آئیوں، پھر پھر جان بتھیرے
ہاشمؔ کون تیرے من آوے، آکھ سنا سویرے

---

سسّی مول جواب نہ کیتا، نال پیو شرماندی
دل وِچ سوز ہوئی پر آنسو، لیکھ لکھے کرماندی
ڈھونڈن ساک جھڑوے جیندا، ہیں دھی بادشاہاندی
ہاشمؔ پھیر نہ نام لیو نیں، ویکھ سسّی درماندی

---

شرکت نال شریک اتے دے، مرد بخیل فسادی
پاس بھنبھور شہر دے والی، جا ہوئے فریادی
ہوئی جوان اتے گھر بیٹی، صورت شکل شہزادی
ہاشمؔ کہیا پکار بخیلاں، لائق اوہ تساڈی؟

---

بھیجیا نفر غلام اتے نوں، آدم جام بلایا
سسّی کھولھ تعویز گلے دا، شاہ حضور پہنچایا
کاغذ واچ پچھاتا جیہڑا، پا صندوق رڑھایا
ہاشمؔ ویکھ ہویا شرمندہ، آدم جام سوایا

لہو گرم ہویا دِل بریاں ، پھیر اولاد پیاری
ماں پیو نال سسّی دے چاہن ، بات کیتی اکواری
سسّی صاف جواب دِتو نیں کھولھ حقیقت ساری
ہاشمؔ ملن حرام تساں نوں ، روڑھ دتا اِک واری

---

ماؤں فراق سسّی دی ماری ، نیند آرام نہ آوے
ہر دم وانگ یعقوب پیغمبر ، رو رو حال وِنجاوے
کرے سوال لوڑی گھر آندی ، روز سسّی دھی آوے
ہاشمؔ یاد صندوق سسّی نوں ، خاطر مول نہ لیاوے

---

جل تھل مشرق مغرب اندر ، جس دا نام دھیائیے
صاحب قدرت اپر اُپار ، کس مونہہ نال سلاہیے
انت نہ پار اُرار تسیدا ، کیہہ کجھ آکھ سنائیے
ہاشمؔ پھیر سسی نوں ملساں ، آپُنوں دل آئیے

---

شہر بھنبھور سوداگر زادہ ، عزنی نام سداوے
صاحب شوق عمارت تازی ، باغ ہمیش بناوے
تس وِچ ہر بادشاہ ملک دی ، کر تصویر اُتارے
ہاشمؔ ہر اک آپ مصوّر ، جبرائیل کہاوے

سسی سنے تعریف ہمیشہ ، لائق مشک ختن دی
اِک دِن نال سیاں اُٹھ دوڑی ، خاطر سیر چمن دی
ویکھیا نقش نگار کھڑوتا ، صورت سیم بدن دی
ہاشمؔ ویکھ ہوئی دِل گھائل ، وانگوں کوہ شکن دی

---

سسّی کہیا بلا مصوّر ، شاباش ویر بھراؤ !
جس صورت دی مورت لکھیا ، مینوں آکھ سناؤ
کیہڑا شہر کون شہزادہ ، تھاں مکان بتاؤ
ہاشمؔ پھیر سسّی ہتھ جوڑے ، ٹھیک پتہ دس جاؤ

---

کیچم شہر ولایت تھلاندی ، ہوت علی تس والی
تسدا پُت پنوں شہزادہ ، عیب ثوابوں خالی
صورت اوس حسابوں باہر ، صفت خداوند والی
ہاشمؔ عرض کیتی اُستاداں ، چتر نگ لکھاں وِچ ڈالی

---

ہو دِل گھائل نال سیاں دے ، پھیر سسّی گھر آئی
نیندر بُھکھ زلیخاں والی ، پہلی رمز وِنجائی
ویکھ احوال ہوئی درماندی ، بھیت پچھاوس مائی
ہاشمؔ کٹھی باہجھ ہتھیاراں ، ظالم عشق سپاہی

دل وچ سوز فراق پنوں دا، روز النبا بالے
آتش آپ آپے ہتھیارا، آپ جلیاں نت جالے
برہوں بیدرد آرام نہ دیندا، وانگ چخہ نت جالے
ہاشم پھیر کہیا سکھ ساون، جد پیتے پریم پیالے

دے دل ڈاہڈ سسی کر دانش، اک تدبیر بنائی
پتن گھاٹ لیئے سبھ پٹیو ٹھوں، چونگی چا بہائی
پاہندی راہ مسافر جو کوئی، آوے ایس نواحی
ہاشم پار اُرار نہ جاوے، میں بن خبر پہنچائی

برس ہویا جد پھیر سسی نوں، محنت زہد اُٹھائے
کیچ ولوں رل مال وہاجن، اُٹھ سوداگر آئے
صورت ناز نیاز بلوچاں، پر ویکھ پری بُھل جائے
ہاشم ویکھ بلوچ زلیخا، یوسف چا بھلائے

آکھیا آن غلام سسی نوں، نال زبان پیاری
گھاٹ اتے اک راہ مسافر، اُترے آن بپاری
کیچ کنوں کر آکھن آئے، اوٹھ بے انت شماری
ہاشم تور لباس بھراوا، ہر اک چال نیاری

سسّی سخت غمیں وِچ آہی ، درد فراق رنجانی
نہ کجھ سُرت آواز بدن دی ، نہ کجھ ہوش ٹکانی
روح روحاں وِچ پھرے سسّی دا ، ملک الموت نشانی
ہاشمؔ مثل بلوچ مسیحے ، پھیر دِتی زندگانی

---

سُنی آواز سسی اٹھ بیٹھی ، سُرت سریر سنبھالی
مثل نار ہوئے رُخسارے ، پھیر پھری لب لالی
ہار سنگار لگے من بھاون ، خوب ہوئی خوش حالی
ہاشمؔ آکھ تعریف بلوچاں ، آب حیات پیالی

---

شہر اُتار بلوچ سسّی نے ، خدمت خوب کرائی
حال حقیقت ہوت پنّوں دی ، کول بہا پوچھائی
خاطر لوبھ کہیو نیں ساڈا ، ہوت پنّوں ہے بھائی
ہاشمؔ ویکھ بلوچاں دتیا ، شامت آن وکھائی

---

سسّی سمجھ بھرا پنّوں دے ، قید بلوچ کرائے
ہون خلاص محال ہویو نیں ، ہوت پنّوں بن آئے
بول وگار پچھے پچھتاون ، شامت آن پھسائے
ہاشمؔ باجھ وکیلوں کامل ، پھسیاں کون چھڈائے

دو سردار آہے کروائی ، ہفت ہزار شُتر دے
بنّ نام بنّیا دووین ، بیٹھ اندیشہ کر دے
پنوں باجھ نہیں چھٹکارا ، حوض دیئے بھر زر دے
ہاشمؔ زور کیہا پر مُلکیں ، ماں ہووے وِچ گھر دے

---

اڈّن کھٹولا نام کرھی دا ، نال کیتا ہمراہی
بنّ ہو اسوار سدھایا ، کیچ بیٹے بنّ راہی
جیوں جیوں بوہت پوے وِچ منزل ، تیوں تیوں چال سوائی
عاشق اوہ پنوں پر آہا ، ہاشمؔ شوق الٰہی

---

کیچم شہر گئے کر دھائی ، ہوت علی دربارے
رووّن کُوک سناون حالت ، جا بلوچ بیچارے
شہر بھنبھور بلوچ سسّی نے ، قید کیتے ول سارے
ہاشمؔ باجھ پنوں نہیں چُھٹدے ، قید رہن جگ چارے

---

ہوت علی سُن حال حقیقت ، پُچھیا بیٹھ دلوانان
نہ کجھ پیش حکومت جاندی ، نہ کجھ کار خزانان
بھیجن بوہت محال پنوں نوں ، ملک بدیس بگانان
ہاشمؔ کون شہزادیاں تورے ، آکھ پِچھے کروانان

بوہت بیزار ہوئی گل سن کے ، ہوت پنوں دی مائی
کون کوئی تن لا بجھاوے ، آتش جا پرائی
کون بلوچ پنوں دے سر توں ، وار سٹاں بادشاہی
ہاشمؔ باجھ پنوں وِچ دنیا ، ہور مراد نہ کائی

---

صاف جواب لیا کروانان ، پھیر پنوں ول آئے
صورت نقش نگار سسی دی ، کر تعریف سنائے
گھائل عشق تساڈے ہر دم ، نیندر چشم نہ لائے
ہاشمؔ خاطر ملن تساڈے ، قید بلوچ کرائے

---

سُن تقریر ہویا دِل بریاں ، رمکی وا پرم دی
کون کوئی دِل رہیں ٹکانے ، دہشت تیغ الم دی
شہر بھنبھور پنوں دِل وسیا ، وسری سرت کیچم دی
ہاشمؔ وا لگے اُٹھ چمکے ، آتش جرم کرم دی

---

شُتر سوار پنوں اُٹھ ٹُریا ، پریم جڑی سر پائی
رات غبار چُرا پنوں نوں ، چور چلے کر دھائی
پلک آرام نہ وانگ بے صبراں ، رزق مُہار اُٹھائی
ہاشمؔ ویکھ نصیب بلوچاں ، بھا پئی بُریائی

راہ دنیں پھڑ راہ لییو نیں ، پلک نہ تھیون ماندے
سخت مزاج بلوچ ہمیشہ ، پھرن نصیب جیہناندے
یوسف مصر بنے کروانی ، ویکھ دوبار لیجاندے
ہاشم بادشاہاں ڈکھ پاون ، سخت زنجیر دلاں دے

---

شہر بھنبھور پییو نیں نظریں ، آہا وقت سویرا
نال پیار کیتو نیں کرہاں ، چُست چالاک ودھیرا
نال حقارت باغ سسی دے ، جا کیتو نیں ڈیرا
ہاشم چھوڑ دتا وچ شتراں ، چرن عراق چوپھیرا

---

قہقہہ وانگ طلسمیں آہیاں ، باغ چوپھیر دیواراں
فرش زمین زمرد آہا ، ثابت نقش نگاراں
نہراں حوض چھوہارے برسن ، ہر ہر چونک بہاراں
ہاشم شور جناور کردے ، مور چکور ہزاراں

---

گھائل عشق کھڑے گل لالہ ، نال لہو مکھ دھوتے
سیب انگور انار بھرے رس ، چُنج نہ لاون طوطے
قمری کوک کرے فریاداں ، سرو آزاد کھلوتے
ہاشم ویکھ بہار چمن دی ، روح اپنے وچ غوطے

کجھ بلخی بغدادی اشتر ، کجھ بختی کنعانی
دوزخ پیٹ نہ گردن چوڑی ، عزرائیل نشانی
چارن باغ تڑاون شاخاں ، کرن بلوچ جیوانی
ہاشم نال گمان پنوں دے ، چیہ چڑھے کروانی

---

جا کھڑے دربار سسی دے ، شور کیتا باغباناں
باغ ویران ہویا کل سارا ، چار لیا کرواناں
خوف خدا نہ مرنوں ڈر دے ، کھاون مال بیگاناں
ہاشم شہر بھنبھور بھیراجا ، نیاوں نہیں سلطاناں

---

سن فریاد سسی وچ دل دے ، عقل خیال وچارے
کون کمینے ایڈ دلیری ، کرن بلوچ نکارے
شاید ہوت پنوں وچ ہوسی ، تاں اوہ کرن پسارے
ہاشم چاہن ایڈ فضولی ، کون غریب وچارے

---

سسی نال سیاں کر مصلحت ، باغ بنے چل آئی
ہر ہر دے ہتھ شاخ چناری ، تیغ مثال صفائی
عمر اوائل مان حسن دا ، جا پئیاں کر دھائی
ہاشم مار پٹی کرواناں ، دیئن بلوچ دوہائی

رہے ہمیش تیار چمن وِچ ، چھیج سسّی دی آہی
کنچن پلنگھ روبیل چنبیلی ، مالن گندھ وچھائی
تسدے وِچ پیوں نوں نیندر ، آہا چھیج سکھائی
ہاشمؔ آس مراد سسّی دی ، صدق تیجھے در آئی

سسّی آن ڈِٹھا وِچ نیندر ، ہوت بیہوش جو خوابوں
سورج وانگ شعا حسن دی، باہر پوس نقابوں
جے لکھ پا صندوق چھپائیے ، آوگ مشک گلابوں
ہاشمؔ حسن پریت نہ چھپ دی ، تارک ہون حجابوں

سُن فریاد بلوچاں والی ، تاں سدھ ہوت سنبھالی
ویکھ حیران ہویا شہزادہ ، فوج محبوباں والی
روشن شمع جمال سسّی دا ، چمک پوے ہروالی
ہاشمؔ داغ پیا گل لالہ ، ویکھ سسّی لب لالی

ویکھ دیدار ہوئے تن دووین ، عاشق درد انجانے
ڈھٹیوں باجھ نہ واچن مولے ، نین اداس انجانے
سِکدیاں یار ملے جس تائیں ، قیمت قدر پچھانے
ہاشمؔ نیونہہ اصل کماون ، ہور گوار کیہہ جانے

بھار لدا چلے کروانی ، کیچم دا سویرے
آکھ رہے چل ہوت پنوں نوں ، جوڑن دست بتھیرے
ہو لاچار چلے کروانی ، نور دتو نیں ڈیرے
ہاشمؔ عشق جنہاں دِل وسیا ، کون تنہاں دِل پھیرے

---

کیچم آ کھیا کروانا ، بات جویں کجھ ہوئی
ہوت اسیر سستی دِل کیتا ، زلف کنوں گھت پھاہی
آون جان نہ یاد پنوں نوں ، عشق دتی بد راہی
ہاشمؔ حال سنا بلوچاں ، تیغ پیو تن واہی

---

ہوت علی دن رون وہاوے ، ہوش آرام نہ تس نوں
موت بھلی مرجان چنگیرا ، آن بنے دُکھ جس نوں
کیچم نار جہنم کولوں ، تیز ہویا تپ تس نوں
ہاشمؔ وانگ یعقوب پیغمبر ، حال سناوے کس نوں

---

کیچم لوک فراق پنوں دے ، رو رو ہون دیوانے
یوسف وِیچ آئے کروانی ، ہر اک ورد زبانے
پٹ پٹ وال سٹن وِچ گلیاں ، مجلس سوز زنانے
ہاشمؔ پھیر پنوں رب لیاوے ، صحیح سلامت خانے

شتر سوار بھرا پنوں دے ، پھیر پنوں ول دھائے
تیز بلا شراب لوکاٹی ، نال صراحی لیائے
آوگ پیش نہ جانن ہرگز ، اوڑک دھروہ کمائے
ہاشمؔ آکھ کیہنے سکھ پایا ، بے انصاف دکھائے

---

شہر بھنبھور پوچھا پنوں نوں ، نال گھنے رنگ رس دے
دل وِچ کھوٹ زباں وِچ شیریں ، آن ملے گل ہس دے
وطنی لوک بتاون محرم ، ہرگز بھیت نہ دس دے
ہاشمؔ کرن لوکا نہ ہیٹری ، مرگ بھلا کر پھس دے

---

سُن کیچم کروان سستی توں ، چڑھیا چند ودھیرے
تر تر آن ملن مگراہاں ، بھاگ بھلے دن میرے
اِک دن چا ہوئے وِچ خدمت ، نفر غلام ودھیرے
ہاشمؔ پھیر نہ سمجھن پاپی ، پاپ کرن دے ہیرے

---

رات پئی بہہ پاس پنوں دے ، بہہ مٹھی دِل کالے
ہوت پنوں نوں موت سسی دی ، بھر بھر دین پیالے
اوہ کیہہ درد دلاں دا جانن ، اوڈھ چوگاون والے
ہاشمؔ دوش نہیں کروانا ، عشق کئی گھر گالے

مست بیہوش ہویا شہزادہ ، رہیا سوال جوابوں
اک نیندر گل بانہہ سسی دی ، ڈگیا ہور شرابوں
عاشق ہووݨ تے سُکھ پاوݨ ، ایہہ گل دُور حسابوں
ہاشمؔ جِن کِن راہ عشق دی ، کاج گوایا خوابوں

---

نصفوں رات گئی کرواناں ، کراں تنگ کسائے
محمل مست بیہوش پنوں ، لے شہر بھنبھوروں دھائے
کٹھن ، کٹھور ، بے ترس ، کُکرمے یار وچھوڑ لیائے
ہاشمؔ رون کلاوݨ والے ، پھر سسی دن آئے

---

نبڑی رات ہویا دن روشن ، آن چڑھی پچھلائی
سورج جان نہیں اوہ جل دی ویکھ چخہ آسمانی
خاطر کرن کباب سسی دے ، مار جدائی کانی
ہاشمؔ آن بݨے جس جائے ، کیہہ گل کرن زبانی

---

نین اوگھاڑ سسی جد ویکھے ، جاگ لئی سدھ آئی
نہ اوہ اوٹھ نہ اوٹھاں والے ، نہ اوہ جام صراحی
واحد جان پئی اوہ ناہیں ، نال پئی جس آہی
ہاشمؔ توڑ سنگار سسی نے ، خاک لئی سر پائی

جس دن ہوت سسّی چھڈ تریا ، آکھ دکھاں نے کیہا
دوزخ اک پل مول نہ ہوسی ، تتا تس دِن جیہا
دل دا خون اکھیں پھٹ آیا ، ظالم عشق اویہا
ہاشمؔ ماں اوہ لاوے گلیاں ، بان عشق دی ایہا

---

توڑ سنگار سسّی اُٹھ دوڑی ، کھولھ لٹاں گھر باہروں
گھریا آن گروہ شتابی ، چند چھٹا پرواروں
ڈر دی ساہنبھ پنوں نوں تکدی ، تیغ ہجر دیئوں ماروں
ہاشمؔ سہن محال جدائی ، سخت بری تلواروں

---

دھوبن ماں نصیحت کر دی ، آ بچہ پو راہیں
دھوبی ذات کمینی کرکے ، چھوڑ گئے تدھ تائیں
بھج بھج پھیر پچھے اُٹھ دوڑیں ، لاج اجے تدھ ناہیں
ہاشمؔ ویکھ کیہے دن پائے ، گھنڈ بلوچ بلائیں

---

سسّی موڑ جواب ماؤ نوں ، کر دُکھ وین سنائے
مست بیہوش پنوں وِچ محمل ، پا بلوچ سدھائے
جے کجھ خبر ہوندی شہزادے ، باجھ سسّی کد جائے
ہاشمؔ لیکھ لکھے سو واچے ، چھوڑ میرا لڑ مائے

آ مڑ جا نہیں جے تدھ ول ، پریت پنوں دی ایسو
مست بیہوش نہ رہسی مُولے ، انت سمیں سُدھ لیسی
آپے ویکھ لہاں ول تیرے ، جاگ لئی مڑ پیسی
ہاشم باجھ دووِیں تن ملیاں ، چاٹ لگی من کیسی

---

مائے سخت زنجیر بلوچاں ، ہوت پنوں نوں پائے
کد اوہ مڑن پچھاں نہہ دیندے ، ایڈ گگرمے آئے
شالا رہن خراب ہمیشہ ، دکھیے آن دکھائے
ہاشم کیڈک بات سسی نوں ، جے رب پھیر ملائے

---

دل دی بات سمجھ سن دھیا ، کر کجھ ہوش ٹکائے
زورا کرن محال بدیسیں ، جانن بال ایانے
باجھ پیار چرا کھڑے ، کن آدم روپ سیانے
ہاشم سمجھ وچار بلوچاں ، کیہ سر دوس دھکائے

---

ماؤ پھیر سسی نوں آکھے ، نہ چڑھ پچھے دیوانی
کد ہن جا بلوچاں ملسیں ، بہیریں تیرے بیگانی
سولی سار اگے تھل مارو ، ترس مریں بن پانی
ہاشم جان محال اکیلی ، ہر درد کاہ بیابانی

سن مائے. جے کر رُوں ایویں ، ہوں میرے دلبر دے
دلبر بے پرواہ ہمیشہ ، کجھ پرواہ نہ کردے
دیکھ چکور پتنگ وچارے، مفت برے وچ مردے
ہاشم موڑ رہے نہیں مڑدی ، گھر دے لوک شہر دے

---

ترساں مول نہ ڈرساں راہوں ، جان تلی پر دھرساں
جب لگ ساس نراس نہ ہووں ، مرنوں مول نہ ڈرساں
جے رب کوک سسی دی سُنسی ، جا ملاں پگ پھڑساں
ہاشم نہیں شہید ہویساں ، تھَل مارو وچ مرساں

---

پھڑیا پندھ ہوئی نر بندھن ، ٹٹ گئی ڈور پتنگوں
سسی اوہ نہ دھردی آہی ، بہوں پر پیر پلنگوں
دل توں خوف اتار سدھائی ، دانوں شیر پلنگوں
ہاشم جے دم جاس خلاصی ، ہووس قید فرنگوں

---

کر اسباب لیا شہزادی ، کیوں جو راہ خطر دا
پانی خون خوراک کلیجہ ، راہبر درد ہجر دا
گل وچ وال اکھیں وچ سرخی ، سوز جنون قہر دا
ہاشم ویکھ احوال کلیجہ ، گھائل شمس قمر دا

چمکی آن دوپہراں ویلے ، گرمی گرم بہارے
تیدی وا وگے اسمانے ، پنچھی مار اُتارے
آتش دا دریا کھلوتا ، تھل مارو ول چارے
ہاشم پھیر تکھاتنہہ نہ مڑدی ، لوں لوں ہوت پکارے

—

نازک پیر ملوک سسّی دے ، مہندی نال سنگارے
عاشق ویکھ بہے اک واری ، جی تنہاں پر وارے
بالو ریت تپے وچ ترڑکن ، بھنن جوں بھٹھیارے
ہاشم ویکھ یقین سسّی دا ، پھیر نہیں دل ہارے

—

دِل وچ تپش تھلاں دی ، گرمی آن فراق رنجائی
پھڑ پھڑ ڈاڈھ کرے ہٹھ دل دا ، پر جد بوہت وہائی
کچرک نین کرن دلبریاں ، چوہن لباں پر پائی
ہاشم یاد بھنبھور پیو سو ، ٹٹ گیا مان نمانی

—

بے جاناں چھڈ جاہن سُسّی نوں ، اک پلک نہ جھمکاں
گرد ہوئی وِچ گرد تھلاں دی ، وانگ جواہر دمکاں
جل وانگوں دل دیہن دکھالی ، تھل مارو دیاں چمکاں
ہاشم کون سسّی بن دیکھے ، ایس عشق دیاں دمکاں

تھل مارو تپ دوزخ ہویا، آتش سوز ہجر دی
مڑن محال دکھالن اوکھی، صورت کیچ شہر دی
جب لگ تانگھ نراس نہیں، جیویں یوسف تانگھ مصر دی
ہاشم سخت بلوچ کمینے، بے انصاف بے دردی

---

کجھ وگدی، کجھ ڈھیندی بہندی، اُٹھدی تے دم لیندی
جیوں کر ٹوٹ شرابوں آوے پھیر اُتے ول وہندی
ڈھونڈے کھوج شتر دا کت ول ہرگز بھال نہ پیندی
ہاشم جگت نہ کیوں کر گانوَیں، پریت سپورن جیندی

---

قدرت نال سسّی ہتھ آیا، پھردی کھوج شتر دا
جان نہیں اوہ کھوج سسّی نوں، ملیا جام خضر دا
یا اوہ نور نظر دا کہیے دارو درد ہجر دا
ہاشم بلک سسّی نوں ملیا، قاصد کیچ شہر دا

---

دارو درد ہجر دا کرکے، کھوج لئے گل لائے
پھر بھی ڈردی لا نہ سکدی، مت ایہہ بھی مٹ جائے
پھیر کہ دیکھ رہی، ہوہ دور جا، کھوج نہ نظری پائے
ہاشم پھیر وساہ نہ کردی، وانگ پنوں چھل جائے

کاکا نام ایالی آہا، اوس گرو وِچ چڑ دا
ڈٹھا اوہ سسّی نے دوروں، تھل مارو وچ پھردا
انجر چھوڑ نشانی کرکے، پھڑیوس راہ ...ردا
ہاشم کوک کرے تس دل نوں، پر دل جاوس گھر دا

---

صورت ویکھ ایالی ڈریا، آفت مار نہ جاوے
آدم روپ زنانی صورت، تھل مارو کد آوے
جیوں جیوں سنے آواز سسّی دی، چھپ چھپ جان بچاوے
ہاشم ہون جنہاں دن اُلٹے، سبھ اُلٹی بن جاوے

---

کُوک پکار نراس سسّی دے، کھوج بنے مڑ دوڑی
دِل نوں ساڑ تھلاں دی گرمی، روح انجان تھوڑی
پچھا دے چلی شہزادی، جان لگی پھر کوڑی
ہاشم کون فلک نوں تھگڑے، جا چڑھے دھر پوڑی

---

ترلے لکھ جتن کر پوہتی، کھوج توڑی ہٹھ کرکے
ٹُنڈی جان گئیاں چھٹ آہیں، یاد بلوچاں کرکے
شالا رون قیامت توڑی، نال سولاں دِل بھر کے
ہاشم مرن بلوچ کموتیں، لُون طرح کھُر کھُر کے

اوڑک وقت قہر دیاں کوکاں، سن پتھر ڈھل جائے
جس اوس اڈھ ہنوں نوں کھڑیا، مر دوزخ ول جائے
یا اس نیر لگے وچ برہوں، وانگ سسّی جل جائے
ہاشم موت پوے کرماں نوں، تخم زمینوں جائے

پھر مڑ سمجھ کرے لکھ توبہ، بوہت بے ادبی ہوئی
جس پر یار کرے اسواری، لبھدے جیڈ نہ کوئی
کجھ بیں وانگ بکرمن ناہیں، کت ول ملے نہ ڈھوئی
ہاشم کونت ملے ہس جس نوں، جان سہاگن سوئی

سر دھر کھوج اُتے غش آیا، موت سسّی دی آئی
خوش رہو یار اساں تدھ، کارن تھل وچ جان گوائی
گرمی ساڑ گئی دم اکسے، تن تھوں جان سدھائی
ہاشم کر لکھ لکھ شکرانے، عشق ولوں رہ آئی

کرکے دھیان ایالی دل وچ، سوچ کرے اس گل دی
کد اسرار رہیا ڈگ اینویں، پھیر نہیں مڑ ہل دی
مت کوئی نار راہی مر پیا راہ تھلاں نوں چل دی
ہاشم چل ویکھاں کیہہ ڈرنا، ہوون ہار نہ ٹلدی

اِجڑ چھوڑ سسّی ول ٹُریا ، دل ڈر دے پگ دھر دا
صورت ویکھ احوال سسّی دا ، چڑھیوس جوش قہر دا
دِل توں شوق گیا اُٹھ سارا ، مال دِسیاں پُت گھر دا
ہاشم جان دِلوں جگ فانی ، ویکھ فقیری پھڑ دا

---

تھل وِچ گور سسّی دی کر کے ، وانگ یتیم نمانے
گل کفنی سر پا برہنہ ، بیٹھا گور سرہانے
اک گل جان لئی جگ فانی ، ہور کلام نہ جانے
ہاشم خاص فقیری ایہو ، پر ایہہ کون پچھانے

---

اُڈیا روح سسّی دے تن تھیں ، پھیر پنوں ول آیا
محمل مست بیہوش پنوں نوں ، سُفنے جا جگایا
لے ہُن یار اساں سنگ تیرے ، قول قرار نبھایا
ہاشم رہی سسّی وِچ تھل دے ، میں رخصت لے آیا

---

اُٹھی نیند پنوں اُٹھ بیٹھا ، جلدی وِچ کچاوے
نہ اوہ شہر بھنبھور پیارا ، نہ اوہ محل سہاوے
چانک چمک لگی شہزادے ، کجھ سر پیر نہ آوے
ہاشم جاگ لئی مڑ کہیا ، عاشق چین وہاوے

تس دم موڑ کری نوں تریا، پھیر سستی ول مڑیا
آون مڑن بھرا نہ دیندے، اوٹھ مہاراں پھڑیا
تبیں بن باپ ہویا نابینا، کر کے سڑیا سڑیا
ہاشم ویکھ محل کیچم دا، پھر مڑ آون چڑھیا

---

ہجرے اگ پنوں دی بھڑکے، توڑ جواب سناوے
کہندی ماں پتا پت کیہڑا، نال مویاں مر جاوے
جیہڑی نال اساڈے کیتی، پیش تساڈے آوے
ہاشم باجھ سستی نہیں دوجا، جے رب پھیر ملاوے

---

کہند بلوچ خیال نہ چھڈدے، ول ول پھیر کھلوندے
نالے زور وکھالن اپنا، نالے اُٹھ گلے لگ روندے
جب لگ جان نہ مڑنے دیساں، آکھ پنوں وس ہوندے
ہاشم عاشق باز عشق دے، کھڑ کت ول جی ڈھوندے

---

بوہت لاچار ہویا شہزادہ، کچھے پکڑ کٹاری
جس دی چمک لگے جند جاوے، سو جمدھپ دو دھاری
چھوڑ مہار دتی تد بھائیاں، ڈر دیاں جان پیاری
ہاشم کون پھڑے جند بازاں، جان عشق وچ ہاری

سٹی ہوت مہار سسّی ول ، چھڈ بھائی دکھ دائی
ملساں جا اک وار جان نُھوں ، جے رب گیل چھڈائی
جب سٹ پیر سسّی ول کرہاں ، وقت ایہو ہُن بھائی
ہاشمؔ ددھ ملیدا دلیساں ، کرساں ٹہل سوائی

---

شاباش اوس کرنی دی ترنی ، تیز دھرے پگ تیروں
پہتا جا سسّی دی قبرے ، عاقل شُتر وزیروں
تازی گور ڈٹھی شہزادے ، پُچھیا اوس فقیروں
ہاشمؔ کون بزرگ سمایا ، واقف کر ایس پہیروں

---

آکھی اوس فقیر نمانے ، کھولھ حقیقت ساری
آہی نار پری دی صورت ، گرمی مار اُتاری
جیہدی نام پنوں دا آہی ، درد عشق دی ماری
ہاشمؔ تھاں مکان نہ جاناں ، آہی کون بیچاری

---

سُن کے ہوت زمین پر ڈگیا ، لگی کلیجے کانی
کھُلی گور پیا وِچ قبرے ، ہوت علی دل جانی
خاطر عشق گئے رل مائی ، اک تھی خاک سمانی
ہاشمؔ عشق بلوچ سسّی دا ، جگ جگ رہگ کہانی

# سوہنی مہینوال

اوّل نام دھیاواں اُسدا ، جن ایہہ جگ او پایا
بِن تدبیر مسالے محنت ، بن ہتھیار بنایا
تھماں میخ زنجیراں باجھوں ، دھرت اکاس ٹکایا
ہاشمؔ ویکھ اجیہا صاحب ، تیں کس ہوش بھلایا

ـــــ

اک تھوں چار ہوئے چوہنوں ، کولوں جو ہے خلقت ساری
بے رنگی لکھ رنگ سنگارے ، کر گلزار پساری
اک نہ دوجے جیہا ہرگز ، صورت صفت نیاری
ہاشمؔ جلوہ ذات اوسے دا ، نوری خاکی ناری

ـــــ

ہے رب ذات مکانوں ، جسموں حرص ہواؤں خالی
پر توں سمجھ ہنجاروں عاقل ، ایہہ گل سمجھن والی
اوہ بھی ویکھ نہ عشقوں خالی ، جو ہر شے دا والی
ہاشمؔ بود کیتے نابودوں ، حکمت عشق سکھالی

ـــــ

جد ایہہ شان مراد عشق دی میں کر خیال پچھاتی
دردمنداں دی صفت محبت ، فرض صحیح کر جاتی
تاں ایہہ شوق پیا وِچ دل دے ، کر محنت دِن راتی
ہاشمؔ دردمنداں دی حالت ، کہی سدا رنگ راتی

اک دن شوق سمیں جگدیں ، بیٹھاں وچ مسیتی
یاراں دردمنداں فرمائش ، نال محبّت کیتی
سوہنی تے مہینوال بناؤ ، نال اوہناں جو بیتی
ہاشمؔ کون کھتاؤں آہے ، کیسے نہ ظاہر کیتی

---

تاں میں سُنی سنائی حالت ، یاد دلے وِچ کرکے
آکھی نال اوہناں جو ورتی ، شوق دلے وچ دھر کے
مشکل پہنچ اوہناں تک ناہیں ، وہم ندی وچ تر کے
ہاشمؔ ملن محال شہیداں ، جو ملیا سو مر کے

---

تلا نام بزرگ نمازی ، آہا نیک ستارے
سی گجرات شہر وِچ وسدا ، چندل ندی کنارے
استاد کار کرے گاگوٹی ، کر تصویر اُتارے
ہاشمؔ نیک زمانے اندر ، شاہجہان دے وارے

---

شربت سیر پوے جس پیالے ، تولہ وزن بناوے
چینی لبسم بلوری کولوں ، مل ودھیرا پاوے
ہر ہر دیس بدیسوں ملکوں ، لین سوداگر آوے
اپنی کاریگری وِچ ہاشمؔ افلاطون کہاوے

شاہوکاراں وِچ سرکاراں ، مرد بڑا اعتباری
اپنے خویش قبیلے اندر ، سی اس دی سرداری
ماڑیاں محل سنگارے روپوں ، اس دی وست بزاری
ہاشمؔ ذات نہ گوت کسے دی ، حُرمت چیز نیاری

---

دولت ہنر مراتب والا ، کھوئی باغ میواتی
اک اولاد نہ جیوس خانے ، رہس غمی دِن راتی
سوہنی نام ہوئی اک بیٹی ، بائی اوس حیاتی
ہاشمؔ دردوں کوئی نہ خالی ، بات صحیح کر جاتی

---

باراں برس ہوئی جد سوہنی ، سمجھی ہوش جہانی
پچ اچار قصیدہ چرخہ ، زینت زیب زنانی
روشن رنگ جواہر کولوں ، چند جبیں آسمانی
ہاشمؔ جان کوئی دم لاہا ، پائی حسن جوانی

---

اکھیں پھیر حقیقت اگلی ، منگی جیویں دیاہی
پر ہن مہینوال حوالت کوہ توں دس گواہی
آہا کون کتھائیوں کیونکر ، پیا عشق دی پھاہی
ہاشمؔ پہل اٹھائی جیونکر ، اوڑک تویں نباہی

آہا مرد سوداگر زادہ ، ذاتوں مغل بیچارا
دلی تخت شہر نوں تریا ، تجیا بلخ بخارا
کابل جھنگ سیالاں وچ وچ پھردا تخت ہزارا
ہاشمؔ آن لتھا گجراتے ، چندل گھاٹ کنارا

—

نہسی ایڈ کوئی خیر خواہی ، مرد بڑا انامی
اک سوار آہا دو دوجے ، خدمتگار مدامی
صاحب حسن رسیلا عاقل ، کسے نہ طرفوں خامی
بہتے روز رہیا پھر ہاشمؔ ، کرکے طلب آرامی

—

آہا نام سدیندے مرزا ، عزت بیگ قدیمی
مہینوال بنایا لوکاں ، اندر وقت یتیمی
ڈگیاں کون بلاوے کیونکر ، حرمت نال حلیمی
ہاشمؔ ذات ربے دی اندر ، ہے ہر وقت رحیمی

—

اک دن خدمتگار پیالہ ، مل خرید بازاروں
خاوند پاس گیا لے تحفہ ، دل دے شوق پیاروں
ویکھ حیران ہویا سوداگر ، باہر صفت شماروں
ہاشمؔ خوب ہوئی استادی ، استاکار گھماروں

دِل وِچ شوق پیا اُٹھ تریا، کتھاں مکاں نہ جانے
تلا نام صحیح کر شہروں، پہتا اوس ٹکانے
سوہنی نظر پئی اس تھاؤں، مار نہار دھگانے
کھا کھا عشق طمانچہ ہاشمؔ، مڑیا وانگ نمانے

آیا پھیر ٹکانے اپنے، ہو دِل ریش بیچارا
بھلے ہوش پیا وِچ حیرت، کیہا عشق پسارا
دلی وار سٹی گجراتوں، نالے بلخ بخارا
ہاشمؔ بید کتاباں عقلوں، برہوں پنتھ نیارا

نیندر بھکھ گئے ہو ودیا، وسرے خویش قبیلے
لکھ لکھ فکر دلیل اُٹھاوے، یار ملے کت حیلے
برہوں آن وٹائی صورت، نین لہو مکھ پیلے
ہاشمؔ راس لیاوݨ حیلے، مشکل باجھ وسیلے

کر کے خیال بنے جس مطلب، حیلہ فکر اٹھایا
گھوڑا ویچ لیا کجھ پیسے، شوکت شان گوایا
خدمتگار گئے اُٹھ نالوں، عاجز عشق بنایا
ہاشمؔ جام فروشی پکڑی، لاہا عشق وکھایا

وتیچے آن بازار بپارے ، جائے لین دوکانے
جام فروش بپاری بن کے ، ویکھے ایس بہانے
باتاں نال کرے گھمباراں ، رکھدا نظر نشانے
ہاشم عشق سکھائے آپے ، مرداں مکر زنانے

---

صبر آرام نہ آوس ہرگز ، باجھوں اوس ٹھکانے
مڑ مڑ پھیر وٹاون جاندا ، رکھ رکھ عیب دھگانے
چونہہ دی چیز دیوے دونہہ پیسیں، سست نہ مہنگ پچھانے
ہاشم آپ بناں مل وکیا ، ہور کیہ وکن جانے

---

بچھلی گئی گوانی اس ہتھوں ، خوبی تے وڈیائی
ویکھ وہار کرے جگ ہاسا ، بنیا ٹھیک سودائی
ڈنیا یار کسے دی ناہیں ، مطلب دار لوکائی
ہاشم نال تیرے کیہ کردے ، نہ کر بات پرائی

---

چاہوں دام چلاوے کچرک ، دام رہے ہتھ پلّے
جد اوہ خرچ گئی ہو پونجی ، کجھ تدبیر نہ چلّے
کیکر ساک وڈے اس ویہڑے ، راہ بخیلاں ملّے
ہاشم پیش نہ جاوے بعضے ، قضیے ہون اولّے

عاجز آن ہویا ڈکھیارا ، صبر آرام نہ آوے
دل نوں روگ لگا اُٹھ ڈاڈھا ، حکمت پیش نہ جاوے
چاکر نال رہیا گھمیاراں ، مہیں چار لیاوے
ہاشم شوق غرور نہ چھڈدا ، خاک ہویاں رہ آوے

—

نازک ناز پرردہ سکھیا ، مہیں چار نہ جانے
کیتا عشق نمانا کرکے ، پائے زور دھگانے
رو رو یاد کرے دن راتیں ، پچھے وقت وہانے
ہاشم راہ عشق دا مشکل ، لگ لگ چوٹ پچھانے

—

مہیں روز چگاوے چھیڑے ، بیلے بردر کاہی
مہینوال کہے جگ سارا ، گھمیاراں دا ماہی
راتیں نیند آرام نہ آوے ، دنے رہے نت راہی
ہاشم جان چھڑاون مشکل ، بُری عشق دی پھاہی

—

آہیں مارے تے غم کھاوے ، پیوے خون جگر دا
رووے پھیر کرے دل گھائل ، زخمی وصل ہجر دا
عاجز آن مصیبت پھسیا ، پنچھی دور شہر دا
ہاشم شوق دیوانہ کیتا ، مگر مہیں دے پھردا

مہیں نال رہے دن پھردا ، رات پوے گھر آوے
ویکھے آن سجن نوں جیوے ، سویں نہ پیوے کھاوے
ساری رات گنیاں تارے ، تے رووَن نال وہاوے
ہاشمؔ پھیج وچھا سُولاں دی ، کون کوئی سُکھ پاوے

---

اُٹھے پہر اندیشہ محنت ، خوشی آرام نہ بھورا
کچرک ایس طرح نبھ آوے ، رہیس دِلے وِچ زورا
توری وانگ ہویا تن پنجرہ ، گیا گمان نہورا
ہاشمؔ عشق قدیم قصائی ، ظالم ، آدم خورا

---

ہوون چاک چوگاون مہیں ، دیہی زور جواناں
دہ دہ سیر خوراک جنہاں دی ، کوڑی کار حیواناں
نازک بدن برہوں دُکھیارا ، بتنا دیس بیگاناں
ہاشمؔ کار بُری اوہ عاجز ، روئے بیٹھ دیواناں

---

باہر کرن مزاخاں پالی ، رہے چوپاتا پھردا
گھر آوے تے گھر دا کوئی ، آدر بھا نہ کردا
عاجز ویکھ سبھو جگ اس تھوں ، پیر پچھا نہہ دھردا
ہاشمؔ جان جگت وِچ آدر ، زور جوانی زر دا

مہیں بوہت چگاون مشکل ، عاجز ہویا نمانا
ہٹیاں پھیر محال دسیوے ، یار سجن ول جانا
مہیں باجھ وسیلہ اس دا ، کوئی نہ ہور ٹکانا
ہاشم ہور نہیں وچ دنیا ، عاشق جیڈ نتانا

---

جس نوں ہور کسے نوں پیندا ، آن کوئی دکھ بھارا
گھر دے درد ونڈاون اس دا ، ترس کرے جگ سارا
عاشق ویکھ جویں جیوں دکھ دا ، کردا عشق پسارا
ہاشم لوگ نیویں تیوں دشمن ، روگ کیہا ہتیارا

---

ایسے حال آزادی دل نوں ، پھردا رہیا اتھائیں
ڈردا ایس جہانوں اپنا ، پھریا روگ لوکائی
گکھاں وچ برہوں دی آتش ، رکھی اوس چھپائی
ہاشم کون لکاوگ جس دن ، نوبت عشق وجائی

---

عاشق لوگ آزاری ہر دم ، ہون معشوق سیانے
کامل وید ملن جس تائیں ، ویدن خوب پچھانے
سوہنی عشق معشوقاں والی ، ریت پریت نہ جانے
ہاشم بوہت لاچاری اس تھیں ، مہینوال نمانے

رُوں رُوں نال دُکھاں بھر آوے، چھیڑ مہیں جد ترُدا
رو رو نال اکھیں دن سارا، دھووے داغ ہجر دا
چوتھے پہر مہیں چھیڑ آپے، رکھن شوق شہر دا
ہاشمؔ اوس سمیں خوش ہو کے، شکر ہزاراں کردا

---

مہیں نال شہر نوں ٹُردا، خوش ہو نال پیاراں
جیوں کر بھور خزاں دن آون، پھگن چیت بہاراں
نیڑے شہر جیویں جیوں آوے، چڑھدے چند ہزاراں
ہاشمؔ لیکھ سدا اس خاراں، ہوس کدے گلزاراں

---

ویکھے آن دیدار سجن دا، لکھ لاہے کر جانے
نفراں وانگ پھرے وچ خدمت، آکھے باجھ دھگانے
جت کت حال خوشامد کر کے، رہندا اوس ٹکانے
ہاشمؔ ہٹن محال جنہاں دے، ہوون روح وکانے

---

حکمت نال جہانوں ڈردا، کر کر لکھ بہانے
نیویں دھون چراوے نظرے، رکھدا ہیچ نشانے
ویکھن نین بچاون نالے، لکھاں نین نشانے
ہاشمؔ عاشق ہون عیاری، دسن حال دیوانے

جیون جیوں ہوش سوہنی نوں آوے، زلفاں پھڑن سیاہی
ہر ہر وال ہنی اک آفت، دردمنداں حق پھاہی
خونی نین ددھیرے ہوون، تیر انداز سپاہی
ہاشم مہینوال تویں تیوں، آوے پیش تباہی

---

پایا آن جوانی جوبن ہور دنوں دن زورا
سمجھے ہوش محبوباں والی، لاڈ گمان نہورا
مہینوال تویں تیوں عاجز، روز ودھے غم جھورا
ہاشم چاند پیا نت وادھے، گھٹدا زور چکورا

---

سمجھن خوب لگی جد سوہنی جو کجھ نیونہہ پرانا
بانکی چال چلے اربیلی، ہاتھی مست دلوانہ
لکھیا بھیت سجن دا اس نے، جتنا مکر بہانہ
ہاشم ویکھ کیہا ہن ہووگ، مہینوال نشانہ

---

دل نوں راہ کرے دل اوڑک، جھوٹھ لوکیں گل ناہیں
کیتا اثر سوہنی وچ اس دے، درد سیاپے آہیں
ہوون ہار مٹیندے نہیں اوڑک، آن ہووے پرواہیں
ہاشم نال رلے کجھ حیلہ، ہوگ کوئی گل تاہیں

پچھلے لیکھ لکھے جس کس نوں ، باہوں پکڑ ملایا
عاشق ہووݨ تے دُکھ پاوݨ ، حیلہ نال بنایا
جو کجھ لیکھ لکھیا سو ظاہر ، ہوݨ اُتے ہݨ آیا
ہاشم نینہہ دھری جس کس نے ، چاہوگ محل وکھایا

---

پیرو پیر عشق نے جیہوں جیہوں ، چال سوہݨی ول پائی
سمجھی ساک عشق دا برہوں ، راہبر ہو سمجھائی
غلبہ شوق وچ ہڑ ہڑ ، لوں لوں پریت رچائی
ہاشم پیڑ ہووے جس تائیں ، سمجھے پیڑ پرائی

---

مہینوال دسے جد اس نوں ، عاجز بوہت لاچاری
دردوں درد ودھے نت اس دا ، بوہت کرے غمخواری
دِل دے نال پوے آسوچیں ، بندی آہن آزاری
ہاشم درد ونڈاوے دلبر ، بخت ولوں کن یاری

---

مہینوال ڈٹھی جد الفت ، ہس ہس یار بلاوے
اک تھوں چار ہویا وِچ خدمت ، شکر بجا لیاوے
چوری داد لگے جد اس نوں ، دِل دا حال سناوے
ہاشم ایس جواب نہ کوئی ، حال سوہݨی مسکاوے

پنج مغز نال پھڑے نت جھاڑو ، عادت روز پکائے
عاشق پاس رہے دلبر دے ، دھواں روز دُھکھائے
ادرک، پھوک مچاوگ، بھانبڑ، کپچرک رہوگ لکائے
ہاشمؔ جان ادسے دی رچنا ، ہر ہر روپ رچائے

---

بھلا طور سستی نوں پُچھلا ، ہس ہس دُور ہٹن دا
پھڑیا زور عشق نے اپنا ، ودھیا چا ملن دا
پوست وانگ گیا رنج دیہی ، خفیہ شوق سجن دا
ہاشمؔ بوہت بُرا رس پھاہے ، چیٹک یار سجن دا

---

مہینوال مہیں دِن چارے ، حال بُرے بن باسی
ڈانواں ڈول سوہنی وِچ گھر دے ، رہندی بوہت اداسی
اوکھی چال بنی دن دوہاں ، گھائل جان پیاسی
ہاشمؔ رات پوے جس ویلے ، ویکھ دوہاں دُکھ جاسی

---

مہیں چار مہیں سن ماہی ، رات پئی گھر مُڑدا
چکوے وانگ دوہاں دے دل نوں ، رات پئی دن چڑھدا
نکھن نین نیناں نوں جس دم ، سرد ہووے دِل سڑدا
ہاشمؔ حال ایہو جس تائیں ، ناگ برہوں دا لڑدا

دورو دور جُدا وِچ لوکاں ، رہن دونویں چپ کیتے
ویلے نال دووین دُکھ پھولن ، روز جیویں جیوں بیتے
آستاکار بھیوں بن سُوئی ، جوڑن دووین دِل سیتے
ہاشمؔ ویکھ جہانوں چوری ، رہن دووین مدھ پیتے

---

رکھن بھیت لوکائی اپنا ، رات دنے ایہہ چالا
اک اک روز لنگھاون ، کرکے حیلا لاکھ حوالا
خالی دست دلاں وِچ پردے ، نام جپن پھڑ مالا
ہاشمؔ عشق مہاں جگ خونی ، گُکیا رہن نہ والا

---

چرچا آن ہوئی سبھ تھائیں ، ہر اک بات چلاوے
جس تھاں بات کرن دو رل کے ، بات سوہنی ول آوے
باتاں جگت پرائیاں کرکر ، جیو اُس دا پرچاوے
ہاشمؔ تاپ نہ رہندا لکیا ، آفت کون لُکاوے

---

کھن آن زبان جہانی ، چرچا روز سوائی
مہینوال سوہنی دا عاشق ، لگی کہن خدائی
رل کے بوہت بخیلاں چغلاں ، آتش پھوک مچائی
ہاشمؔ باپ سوہنی دے سُنیا ، خویش قبیلے مائی

سُن کے بوہت ہویا شرمندہ ، تُلا باپ بیچارا
کردا شرم حیا جہانی ، سبھ تھیں بوہت پیارا
خوبی شرم سبھی جگ ڈھونڈے ، قسمت نال نہ چارا
ہاشمؔ شرم کہی گھر جس دے ، کردا عشق پسارا

---

رل گھمیار پیئے تدبیریں ، دور کرو ایہہ پالی
آکھن لوک جیہڑی گل سانوں ، ہوگ کویں ہُن خالی
آفت آن وڑی گھر ساڈے ، کون زمانے والی
ہاشمؔ لکھ کرن تدبیراں ، قسمت ٹلے نہ ٹالی

---

مہینوال تائیں گھمیاراں ، صاف جواب سنایا
تیرا تھاں نہیں گھر ساڈے ، جا میاں جت آیا
روشن چا کیتو جگ سانوں ، تار بنے تدھ لایا
ہاشمؔ نمک حلال کیتوئی ، خوب اساں سُکھ پایا

---

ڈھوراں وانگ گھروں چا تاہیا ، جا میاں ہو تُردا
ملیا دیس بداوا عاجز ، تُریا ہو آندر دا
لہو ماس لیا چر برہوں ، حال بُرے جیوں مردا
ہاشمؔ کون مٹاوے اُس نوں ، لیکھ لیا لکھ دھر دا

سونا صاف پیا کٹھیالی، تا لگے تنیوں چمکے
جیئوں تلوار اصل فولادی، صقل ہووے تے دمکے
آتش تیز تویں تیوں ہوندی، واؤ لگے اُٹھ رمکے
ہاشم جان عشقدا جوہر، خوار ہووے تیوں بھمکے

مہینوال نشانہ دکھیا، عاجز بھین نہ بھائی
کیتا عشق نشانہ اُس نوں، تیر انداز لوکائی
آہا روز پیا وچ ہٹا، مگروں ہور تباہی
ہاشم آن عشق دی اُس نوں، ویکھ ذرا ہن آئی

آکھیں یار نہ آوس نظری، قہر نزول وچھوڑا
کردے آن بیدرد مزاخاں، کرن دکھاون پھوڑا
تازہ عشق پہنایا اُس نوں، ہور سنہری جوڑا
ہاشم نام دھراون عاشق، سُول سہن کیوں تھوڑا

صبر آرام نہ آوس کدھرے، رہے ہمیشہ پھردا
پھڑیا آن اندھیرے برہوں، دیوا عقل فکر دا
خفیہ عشق سوہنی دا آکھن، نیویں مرد شہر دا
ہاشم عشق کھلارے اُس نوں، خطرہ خوف نہ سردا

ہویا وانگ نھوور پرائے ، زخم گیا دھس دِل دا
طعنے مار گئی جس جاوے ، جگت وددھیرا چھلدا
چھڑیاں لکھ بلائیں اُس نوں ، کیویں آرام نہ ملدا
ہاشم گھاہ عشق دا ظالم ملیاں باجھ نہ ملدا

---

کھاتا باجھ لیا جل بھوجن ، یاد سجن نوں کرکے
جیبوں کہ بھور خزاں دن جالن ، آس گلاں دی دھر کے
مارس ہجر جو آوس آسا ، پھیر جیوے مر مر کے
ہاشم صبر پوے نہیں خالی ، ویکھ اہو دکھ جر کے

---

چھڑیا زور جوانی جیبوں جیبوں ، بندا عشق پراتا
عاشق مرد بہادر تیبوں تیبوں ، جتنا بوہت نتاتا
مہینوال دکھاں دا بنیا ، اصلی خاص ٹکاتا
ہاشم لکھ سہے دکھ عاشق ، پھیر اُتے ول جاتا

---

مہینوال ملے بن مردہ ، کون میلی اوس میلے
پاسے ہار دتی اوہ کچرک ، چال عقل دی کھیلے
لوں لوں درد وچھوڑے والا ، لاٹ بلے بن تیلے
ہاشم ایس دلاں دے صاحب ، کوک سنی اک ویلے

اکھیں یار دسے جس حیلے ، حکمت ہور بنائی
لاوے رنگ بھبوت اندھیرے ، جاوے کرن گدائی
پہنچے اوس گلی ہر حیلے ، اپنا آپ لکائی
ہاشم رات نہیں دِن اُس نوں ، دیوس یار وکھائی

---

عاشق یار سجن دے کارن ، جان تلی پر دھردا
گھائل سانگ ستی دا کر کے ، اوس گلی نت پھردا
اک اک شیر بچہ گھر بیٹھا ، ظالم دُشمن سر دا
ہاشم ہوس سدا رب رکھا ، رات دن دھر دھر دا

---

مہینوال تاہیں دن گُذرے ، روز گیا شب آئی
مانگن خیر فقیراں وانگر ، صورت جا وکھائی
قدرت نال سوہنی اوس ویلے ، پاون خیر لیائی
ہاشم دردمنداں دے دلدی صاحب آس پہنچائی

---

سوہنی آن کہیا لے بھچھیا ، نازک طور زبانوں
سُن کے تیر لگا دِل عاشق ، تازہ تیر کمانوں
مہینوال زمین پر ڈگیا ، گذری ہوش جہانوں
ہاشم ویکھ رہے کد ثابت ، چمکی تیغ میانوں

جاوے کرن گدائی عاشق ، خیر معشوق لیاوے
جاتے حال سوئی ایس گل دا ، نینہہ کتے ول لاوے
پچھی سار پتنگوں اُس دی ، ویکھ شمع جل جاوے
ہاشم جان سوئی اس پاوگ، بوہت جنہاں دکھ پاوے

---

ڈگیا دیکھ سوہنی نے اس نوں ، عقاوں ڈول پچھاتی
باہوں پکڑ اٹھایا اُس نوں ، چوری نال چھپاتی
جوڑے دست کہیا بھر چشماں ، پھیر نہ آویں راتی
ہاشم بوہت بری جس ویلے ، دوت کنے گل جاتی

---

راتیں پھیر گلی ایس آیوں ، پچھیا کرن گدائی
جاتو مار گواوگ تینوں ، دوت کنے سن پائی
کونجاں وانگ بھلا نہ دل نوں ، جھال بنی سر آئی
ہاشم کوک سُنیسے رب صاحب ، جن ایہہ کھیل مچائی

---

ایہہ گل آکھ سنائی اس نوں ، کرکے نال شتابی
ڈردی پھیر مڑی گھر جلدی ، کرکے نین گلابی
مہینوال پچھانہاں مڑیا ، روندا جگر کبابی
ہاشم راہ نہ جا عشق دے ، دن دن بوہت خرابی

مہینوال بہے کہو کیونکر، صابر اکسے ٹکانے
دل دی واگ نہیں ہتھ اپنے، پکڑی عشق ستانے
جاوے اوس طرف نوں اوتھے، جیون مرن نہ جانے
ہاشم مگر ہر دل عشق دا، کردا زور دھگانے

مہینوال اسیر عشق دا، گھیر لیا دُکھ درداں
نظری یار پوے جس ویلے، رات دنے سر گرداں
چوری رات سمیں تر آوݨ، لکھیا پھیر بیدرداں
ہاشم ویکھ بخیل عشق دی، ہے صد حیف نمرداں

ٹھیری آݨ بری ایہہ آفت، فکر پیا گھمیاراں
مویاں باجھ نہیں ایہہ ہٹدی، کریئے لکھ وچاراں
اُس دے باجھ رہے دن راتیں، سوہنی وانگ بیماراں
ہاشم ہور کرو جھب حیلہ، چین نہیں جگ واہراں

چوری رات سمیں جد آوے، اُس نوں مار گواؤ
ویکھے عقد نکاح سوہنی دا، تور بِلّے جھب لاؤ
بد اولاد بری ایس کولوں، اپنا آپ بچاؤ
ہاشم شرم رہے جت ویلے، شکر کرو لکھ واؤ

سی اک ہور قدیم سوہنی دی ، محرم راز سہیلی
ذاتوں بھین شریک گوانڈھوں ، وسدی اکس حویلی
جو کجھ چال گئی گھمیاراں ، سن کے اوس اکیلی
ہاشمؔ آن کہے رب صاحب ، آپ تساڈا بیلی

---

سُن کے بات سوہنی نے اُس دی ، پھیر کہیا سُن عالی
جنہاں تاں نہ تکیہ کوئی ، رب تنہاں دا والی
پر توں ڈھونڈ کتے ول پھردا ، مہینوال خیالی
ہاشمؔ آکھ کیویں جب اس نوں ، چھوڑ بُری ایہہ چالی

---

جے توں پھیر گلی ایس آویں ، جان کیویں نہیں رہسی
جب لگ جان امید ملن دی ، کون مریاں مِل بہسی
بن کے بیٹھ فقیر کنارے ، پار ندی وِچ وہسی
ہاشمؔ یاد الٰہی کر توں ، سار کدی رب لیسی

---

قابل کار سہیلی سُن کے ، سخن شتاب سدھائی
مہینوال تائیں گل ساری ، کر کے صاف سنائی
عاشق پاس معشوق سنیہا ، چڑھ نگ لکھاں وِچ پائی
ہاشمؔ ویکھ شہر تھوں اُس دی ، واگ نصیب اٹھائی

مہینوال نہ کیتا ہرگز ، حیلہ عذر بیچارے
ٹریا صبر ہجر دکھ آہیں ، نال لئے کر چارے
ڈگیا جا شہید عشق دا ، ندیوں پار کنارے
ہاشمؔ خضر وسیاوے ہر دم ، اپنا حال پکارے

---

عاجز لوک فقیر ندی پر ، ڈگیا ویکھ ملاحاں
جوڑے دست کہیا اوہ ساتھی ، سانوں لکھ پناہاں
دتی گھاٹ اُتے کر کُٹیا ، اُلفت نال تداہاں
ہاشمؔ کاج غریباں والے ، ہوون باجھ صلاحاں

---

سبھ تھوں سخت بُرا دُکھ دِل دا ، مُشکل سہن جدائی
وحشی طور اداس سوہنی دا ، جیونکر پھرن سودائی
لاون زور نصیحت دیون ، ماپے ہور خدائی
ہاشمؔ ویکھ بنی گھمیاراں ، پیتا ہور بنائی

---

ڈٹھی چال بُری گھمیاراں ، مگروں کہیا لوکائی
دوجی طرف شہر وِچ اس دی ، جا کیتی کُڑمائی
کرکے داج دہیج چلاواں ، ڈھولک جا وجوائی
ہاشمؔ ویکھ بلاؤں ماپیاں ، اپنی جان چھڈائی

گھائل حال خراب سوہنی دا ، صبر آرام نہ آوے
نہاون گھاٹ اُتے ہر ویلے ، نال سیّاں رل جاوے
پاروں پار سجن دی کٹیا ، وانگ شمع دس آوے
ہاشم نال دلیل عشق دی ، روز سوہنی مل آوے

---

دل وچ سوگ کوڑاویں ظاہر ، شادی آن جگائی
جوڑا جان نہیں اوہ اس نوں ، کفنی موت پہنائی
رل کے سخت دلاں وچ ڈولی ، مردہ تور چلائی
ہاشم جان دلوں اوہ ڈولی ، عزرائیل اُٹھائی

---

دتی نال جنیت سوہنی کر ، دوجا لوک بیگانے
جیونکر چال قدیم جگت دی ، پوہتی جا ٹکانے
ساس ننگیں کیتے رل نندن ، ساس جویں من بھانے
ہاشم دردمنداں دے دل دی ، کون بناں رب جانے

---

پھر ٹر بیٹھ سوہنی گھر ماپیاں ، رکھدی جان ورائی
ساہورے لوک بیدرد بیگانے ، کٹھن کٹھور قصائی
صاحب درد نمانی عاجز ، قید بری وچ آئی
ہاشم ویکھ نصیب سوہنی دے ، بال چخہ وچ پائی

کھاون پین سوہنی تھوں آہا ، ہٹیا گیا چروکا
اپنا آپ لگی اوہ کھاون ، ملیا عشق جدوکا
بندی وانگ ہویا ہُن ملیا ، گرد ودھیری ہوکا
ہاشم ویکھ احوال سوہنی دا ، عشق بُرا ایہہ لوکا

---

مہینوال سنی ایہہ برتھا ، خلقت جا سنائی
جیونکر تور دتی ہور اس نوں ، جال دکھاں وچ آہی
ہر اک سخن لگا تن عاشق ، برچھی سان چڑھائی
ہاشم چڑھ نگ لکھاں وچ آہی ، مگروں پھوک مچائی

---

سُن کے حال جیویں جیوں ورتی ، حالت نال پیارے
مہینوال ہویا انگیارا ، پھڑک لگی دل چارے
وڑیا آن جنون عشق دا ، خوف گئے اُڈ سارے
ہاشم عشق کئی گھر وسدے ، ڈوب دتے مڑ تارے

---

عاشق جان دلوں ہتھ دھوتے ، پھیر پھڑی جند بازی
دھوتی ہور دلوں سبھ حکمت ، حیلے دُور دراز ی
نال کباب لئی کر مچھلی ، خوب طرح پھڑ تازی
ہاشم یار سجن دی خاطر ، ہوس کویں دل راضی

نصفوں رات گئی سکھ پایا، شکر خدائی کر کے
مہینوال ندی وچ وڑیا، آس ربّے دی دھر کے
عاشق زور جنون عشق دا، پار ہویا تر تر کے
ہاشم ملن محال سجن نوں، جو ملیا سو مر کے

---

وڑیا شہر گھنے کر دھائی، مرد بڑا بلکاری
گھانوں چور ہووے شرمندہ، اس دی ویکھ عیّاری
پہنچا جا سوہنی جس جا گہ، عاجز پئی آزاری
ہاشم جان گھاون عاشق، یار اتوں لکھ واری

---

یار بیمار ڈٹھا جد اس نے، جان گئی پھر گھاٹی
موئی جاگ اٹھی جد اس نے، صورت یار پچھاتی
سورج دردمنداں دے دل نوں، لکھ چڑھے اس راتی
ہاشم کوک سُنی رب صاحب، یار ملے لگ چھاتی

---

کھانا خوب دوجا بھکھ چڑدی، دستیں یار لیایا
جان طعام بہشتی اس نوں، صدق تُچھے ہتھ آیا
یا اکسیر ملی دکھ بھنین، سبھ دُکھ مار گوایا
ہاشم جان غنیمت ملنا، یار ملے سُکھ پایا

نہیڑی رات پیا وِچ دل دے ، خطرہ خوف فجر دا
مہینوال ہویا مُڑ راہی ، سہندا سول فکر دا
تریا پھیر سوہنی نوں مل کے ، ملیا گھاہ جگر دا
ہاشم عیش عشق وِچ ایہو ، ویکھن وصل ہجر دا

روندا حال بُرے وِچ تریا ، منگدا موت خداوں
گڈیا ڈانگ ہویا تن اس دا ، اڈدا باجھ ہواوں
پہنتا آن ٹکانے اپنے ، کڈیا پار جھناوں
ہاشم جان کوئی دم آس نوں ، بچیا ایس بلاوں

پھڑیا رات سمیں ایہہ پیشہ ، چیر ندی نت آوے
خاطر یار کباب ہمیشہ ، کر کے خوب لیاوے
دھر کے جان تلی پر اپنی ، اتنی کار پچاوے
ہاشم آن عشق اُس دے دی ، یار ولوں رہ آوے

لانگھا آن ندی پر پایا ، اک دن ساتھ لبانے
مچھلی پھڑن نہ ہویا ہرگز ، اودھر رہ مہانے
مہینوال رہیا کر حیلے ، مچھلی پکڑ نہ جانے
ہاشم آن بنی اس مشکل ، عاجز مرد نمانے

عادت روز کباباں والی ، مشکل ہوئی حقیروں
اوکھی کار بنے کس حیلے ، عاجز لوک فقیروں
کیتے اوس کباب نہایت ، اپنے چیر سریروں
ہاشم عشق ہووے جب ثابت ، کامل صاف ضمیروں

---

تریا پھیر سجن ول صادق ، رات سمیں نئیں ترکے
گھائل جان دوجا تن گھائل ، پار ہویا مر مر کے
اک اک پیر دھرے چک دُکھیا ، لکھ مناں ہٹھ کرکے
ہاشم آن ڈِٹھا دلبر نوں ، جان اُتے دُکھ جر کے

---

ملیا جا شمع پروانہ ، نال دُکھاں دل گھر دے
کھولھ کباب دھرے اُن عاشق ، پھیر اگے دلبر دے
دووین چور دکھی اوہ جاگن ، سُتے لوک شہر دے
ہاشم نال دُکھاں دن جالن ، عاجز گھاٹ نگر دے

---

اُلفت نال کباب سوہنی نے ، توڑ ذرا مُکھ پایا
کامل شور مزا اس کولوں ، تیز جبھا کجھ آیا
مہینوال کولوں ایہہ پچھیا ، دُود کباب ہٹایا
ہاشم کون بری اج آفت ، مار کباب لیایا

سوہنی خیال پئی اس کولوں ، چاہے بات بُجھائی
عاشق لوک معشوقاں کیونکر ، رکھن بھیت چھپائی
صورت حال لبانے والی ، کرکے صاف سنائی
ہاشمؔ ہور حقیقت تن دی ، ظاہر کھولھ سنائی

---

سوہنی ویکھ کباب سجن دے ، پھیر کہیا کر زاری
شاباش یار مراد عشق دی ، تیں کر خوب اُتاری
میری جان ہوئی سر صدقہ ، وار سٹی لکھ واری
ہاشمؔ شوق تیرے وِچ تپدی ، عشق اُتوں بلہاری

---

ہُن توں پھیر نہ آویں ہرگز ، بیٹھ ٹکانا کرکے
پوری آن ہوئی تدھ کولوں ، یار گھتے دُکھ جر کے
اوتھے بیٹھ اڈیکیں سوہنی ، آس ربّے دی دھر کے
ہاشمؔ آن اٹھائیں مِلساں ، ویکھ جھناؤں تر کے

---

مہینوال سوہنی نوں مل کے ، پھیر ہویا مُڑ راہی
اگلی رات سوہنی دی شہروں ، واگ نصیب اُٹھائی
نصفوں رات پئی جس ویلے ، دوڑ سجن ول دھائی
ہاشمؔ کر اسباب ندی دا ، نال گھڑا پھڑ لیائی

دھر کے جان تلی پر دلدا ، خطرہ خوف اُٹھایا
انجر ڈار گھڑا بھر جھاتی ، صاحب نام دھیایا
پیر فقیر ولی ہو جتنے ، خواجہ خضر منایا
ہاشم صدق پچھے رب اُس نوں ، ندیوں پار لنگھایا

---

جانی یار ملے مل بیٹھے ، صاحب پھیر ملائے
وارو وار دوہاں دُکھ اپنے ، حال احوال سنائے
ملیاں بیت گئے دم جتنے ، جان سوئی دم آئے
ہاشم جان سوئی سُکھ پاون ، بوہت جنہاں دُکھ پائے

---

پچھلی رات سوہنی مڑ آئی ، کر کے خوف اندیشہ
اوسے طور طرح اوس ویلے ، پہنچی پار ہمیشہ
آوے چھوڑ گھڑا وچ بیلے ، روز سپاہی پیشہ
ہاشم عشق اجیہی آفت ، سمجھ میاں رگ ریشہ

---

گھر دے لوک مہاں ہتیاری ، گرد رہے نت گھیرا
بیلے شیر بھگیلے بولن ، شوہ دریا اوکھیرا
سوہنی پھیر ملی دلبر نوں ، پہنچی سج سویرا
ہاشم چور کرے نت چوری ، ظاہر ہوگ اگیرا

راتیں پار ندی تر جائیے ، لکھیا پھیر حسوداں
خاص الخاص ہوئے سر ویری فکر کیتا مردوداں
صحبت نال خراں دِن راتیں ، سو گھمیار غدوداں
ہاشمؔ دردمنداں دے دشمن ، مرسن نال عموداں

---

رل مردود پئے تدبیریں ، ایس نوں مار گواؤ
مویاں باجھ نہیں ایہہ ہٹدی ، سو دُکھ سول سہاؤ
ذمے خون لوہو نہیں اپنے ، اپنا آپ بچاؤ
ہاشمؔ حکمت نال سوہنی نوں ، روڑھ ندی سُکھ پاؤ

---

کر معلوم اوہناں جس جاگہ ، رکھدی گھڑا لوکایا
پُختہ پکڑ لیا اوس تھاؤں ، خامی چا ٹکایا
دردمنداں دے نال بیدرداں ، دل کے دغا کمایا
ہاشمؔ دوس کسے وِچ کیہا ، لیکھ لکھیا ہتھ آیا

---

اوسے وقت ہمیشہ والے ، پھیر سوہنی اُٹھ دھائی
آئی رات شہادت والی ، جو وِچ لیکھ لکھائی
تا تقدیر گئی لکھ آفت ، سنی جا جگائی
ہاشمؔ روند سستی دے تھل دا ، رات سوہنی سر آئی

کافر پوہ مہینہ ظالم ، گھتے ورف غباری
آیا مینہ ہنیری رل کے ، آفت ہور نیاری
ہاتھی شیر وڑے وِچ کھوہاں ، ڈردے جان پیاری
ہاشمؔ پیر پچھانہہ نہ دھر دی ، پھیر دلوں نہیں ہاری

---

واحد جان سوہنی وِچ بیلے ، آن بلائیں گھیری
زور و زور دوہاں لڑ جوڑے ، رل کے مینہ اندھیری
چاون شیر دلاں کجھ مستاں ، اک اُولانگھ اوکھیری
ہاشمؔ مہینوال ملادے ، کُوک سُنے رب میری

---

ڈکھاں ویکھ سوہنی نوں پھڑیا ، ڈھونڈ تمام جہانوں
اچن چیت کئی لکھ آفت ، آن جڑی آسمانوں
برسن مینہ گھڑی وِچ گولی ، چھٹن تیر کمانوں
ہاشمؔ شام گھٹاں وِچ بجلی ، چمکی تیغ میانوں

---

ڈٹھی بوہت بُری جد آفت ، سوہنی سخت قہر دی
بختاور صدق دا پھردا ، پکڑی ڈھال صبر دی
پیرو پیر کرے ہٹھ دل دا ، پیر پچھانہہ نہ دھر دی
ہاشمؔ ہور کوئی وِچ دل دے ، سوچ وچار نہ کردی

دل کے شام گھٹاں وچ بادل، گھریا آن چوپھیرا
حبشی ہور کمیّ وِچ زنگی، آن ڈیہے گھت گھیرا
اپنا آپ دسے نہیں ہرگز، قہر نزول وچھوڑا
ہاشمؔ راہ عشق دے جاوݨ، مشکل بوہت اوکھیرا

---

خونی شام گھٹاں وِچ بجلی، چمکی نال مروڑاں
گویا توپ تفنگ زنبورے، چلݨ لکھ کروڑاں
کنبے تخت زمیں دا تھر تھر، سہݨ پہاڑ نہ توڑاں
ہاشمؔ پھیر نہ مُڑدی ہرگز، موڑے کوݨ اموڑاں

---

پایا زور انھیری بارش، ہوݨ جہاز اپُٹھے
پٹ پٹ رکھ سٹے جڑ مولی، چا کتے ول سٹے
آدم کوݨ پہاڑوں اُڈ اُڈ، جاہݨ ولایت وٹے
ہاشمؔ صاحب صدق نہ ہووݨ، کیونکر پھیر اکٹھے

---

بارش نال ہوئے پُر خانے، کل جگ آن اوچھلّے
کیڑے، سپ، اٹھوہیں، نیول، آن زمیں پر ملے
دانو دیو سمیں اوس اوکھے، ہرگز پیر نہ ہلے
ہاشمؔ نال یقین سوہݨی نے، ویکھ اوہ دِن جھلے

بولے نال اندھیرے بیلا ، گردے حال بھلیرے
زہری ناگ اُٹھوہیں شوکن ، بھکھدا سار چوپھیرے
نیہز ڈنگ جنہاں دے لشکن ، لاٹاں بلن اندھیرے
چانن اوس دھرے اوہ ہاشمؔ ، چک چک پیر اگیرے

---

باشک پوت منا اوہ چھلاں ، کھڑیا چک اندھیرا
بجلی تا کرے تد چانن ، ہوندا ہور ودھیرا
دل کے آن دوہاں دے چانن ، کیتا راہ سوکھیرا
ہاشمؔ جان آرام سوہنی نوں ، اتنا جان بتیرا

---

پہنچی جا ندی تک سوہنی ، کامل صدق پہنچائی
پھڑیا جا گھڑا ہتھ ڈوبو ، تار بنے جس لائی
دل نوں عیش حیاتی والی ، توڑ امید سدھائی
ہاشمؔ ویکھ نصیب سوہنی دے ، بپتا پئی سوائی

---

ہو سرباز شہید عشق دی ، چھوڑ گمان نہورا
دوروں دور پئی جل ڈونگھے ، چھوڑ سبھے غم جھورا
جیونکہ صید اتے کر کاہل ، باز گیا تج ڈورا
ہاشمؔ سخت بڑا سبھ زوروں ، پریم لگن وچ زورا

نین وِچ جا پئی جس ویلے ، بھار گھڑے پر پایا
تاری پکڑ ہمیشہ والی ، ثابت زور لگایا
گھڑی رات عقل دی نظری ، خام گھڑا دس آیا
ہاشمؔ اوس بنے پر بندی ، پل پل سول سوایا

---

خامی جان گھڑا مڑ اٹکی ، ڈہیل گئی دریاؤں
پونچن پار محال گھڑے بن ، ظالم ندی جھناؤں
مڑیاں لاج عشق نوں لگدی ، ڈریاں ایس بلاؤں
ہاشمؔ آن دلیلاں پکڑی ، مشکل بنی رضاؤں

---

کچی پیر سنبھال نہ دھریا ، شیر بنیا اوس کچا
کچی ویہن پئی جا کچے ، اوس تلا وہاجیا کچا
حسن جس جا گھتے ہتھ کنڈھے ، سو ہتھ نہ آوے کچا
ہاشمؔ سوہنی جان گوائی ، پر پریم نہ کیتا کچا

---

اٹکی پلک رہی اٹکائی ، عقل دتی بد راہی
بھلکے آن ملیساں کیویں ، اج کریے جاں کوتاہی
پر اوہ عشق نہ مڑنے دیندا ، سو سر باز سپاہی
ہاشمؔ عشق عقل دا دشمن ، دین قدیم دوہائی

ایہدھر عشق سوہنی نوں آکھے، صدقوں ہار نہ مولے
صاحب صدق سوئی کر لکھیا، خوش ہو موت قبولے
جِن کِن جان بچائی مرنوں، مطلب لیا نہ مولے
ہاشم ہار نہ صدقوں مولے، ہوگ بھلا ات سولے

---

سوہنی سمجھ ڈٹھا وِچ دل دے، خوب نہیں ہُن ڈرنا
آفت، موت نہ مُڑدی ہرگز، اوڑک جد کد مرنا
تارو انت ڈبیندے آہے، کچرک نیں وِچ ترنا
ہاشم کار صدق دی ناہیں، پیر پچھانہہ نوں دھرنا

---

ثابت صدق سوہنی کر دھائی، رہی نہ اٹکی ہوڑے
خونی ویہن قہر دیاں لہریں، واگ پچھانہہ نہ موڑے
ایسی پریت سجن ول جوڑی، آس جیون دی توڑے
ہاشم صدق سوہنی دے اُتوں، وارے مرد کروڑے

---

دھائی جان تلی پر دھر کے، جا پئی جل تارو
سولاں دکھ ہوئے رل گردے، موت وجایا مارو
ہاہاکار پیا جل ڈونگھے، آن جڑے ٹھٹھ بھارو
ہاشم فتح نصیب عشق دی، عقل ہمیشہ تارو

ڈوبو وہن ندی دا ڈاڈھا، پار اُرار نہ دِسدا
بولے زور بھرے نیں تارو، ورف ندی جل جسدا
نام لیاں نوں نوں کنڈیاوے، تیز بڑا تپ دِسدا
ہاشمؔ اوس ندی وِچ ترنا، باجھ سوہنی کم کسدا!

---

کوہیاں، باز، اندھیری بارش، مارسٹی وِچ جاڑاں
ہاتھی، شیبر سٹے کر عاجز، تڑپھن وِچ اوجاڑاں
کھڑی زور بھری نیں چندل، کھہندی نال پہاڑاں
ہاشمؔ ہور جناور جلدی، پھرن بنھی لکھ ڈاراں

آفت روہڑی پہاڑوں آہی، پہلی پرلے پریری
باندر، ریچھ، لنگور، اسرالاں، مارے موہنہ اندھیری
سوہنی ویکھ نہ ڈردی مولے، رکھدی تانگھ اگیری
ہاشمؔ مہینوال ملاوے، کوک سُنے رب میری

---

سوہنی ولیس ہوئی نیں چندل، پھڑیا زور جوانے
ٹُٹی ویہن وگن لکھ پاسے، اک اک نہر طوفانے
چیچے ونجھ گئی سن بیڑی، رڑھدی کتے مکانے
ہاشمؔ اوس ندی وِچ سوہنی، نام جیچے مل جانے

کھپر نال کیہی کر زورا، ورف ندی وِچ کرکے
جیوں تلوار اصیل فولادی، سان چڑھائی سرکے
تس نوں چیر سوہنی نہیں تردی، زور صدق دا کرکے
ہاشمؔ عاشق ملن معشوقاں، جان تلی پر دھر کے

---

کچھو، مچھ، بولہناں دل کے، ہوئیاں گرد قطاراں
روکن راہ پئی وِچ تندوے، پایا زور سنساراں
بھکھے لکھ جڑے جلہوڑے، دشمن ہور ہزاراں
ہاشمؔ اج سوہنی دے گردے، پھریاں ہور بہاراں

---

گھمن گھیر ڈوبایا لوڑن، بھج بھج لہن کلاوے
ٹھاٹھاں چک کھڑن اوپراہاں، لہریں وار نہ آوے
دشمن گرد سوہنی وِچ گھیرے، لکھ لکھ چوٹ بچاوے
ہاشمؔ ساس کسے دے کیہڑک، اک دم کون گھٹاوے

---

بھبلگ رہے حکومت تردی، تردی رہے تداہیں
مردہ سیت سٹے کر دیہی، ہار گئیاں تھک باہیں
ڈبدی کوک سجن نوں کردی، نال ہجر دیاں آہیں
ہاشمؔ توڑ امید سوہنی دی، ملن اساں اج ناہیں

رتا کوک پکار سوہنی دی ، ندیوں پار سنائیں
مہینوال اڈیگگ مینوں ، اوس دی آس چکائیں
جت ول یار سوہنی دی میت ، تا نگھ اُتے کھڑ لائیں
ہاشم خاک رہے نہیں تپ دی ، مویاں پھیر ملائیں

نہ کجھ دوس گھڑے گھمیاراں ، خلق پئی سبھ سچی
کچے ہوئے نصیب تتی دے ، چال پئی سبھ کچی
دھاکھدی پڑنگ چڑکی آہی ، آن نہایت پکی
ہاشم دوس کسے وچ کیہا ، آپ بری گل رچی

کچھو ، مچھ ، کوئی جلہوڑا ، سنیوں برا خدائی
مہینوال فقیر نمانے ، دیو سنیہا جائی
سوہنی ڈب موئی ہن تیری ، کریں امید نہ کائی
ہاشم لیکھ جویں کجھ لکھیا ، بیت گئی سر آئی

تبلگ رہی ترینیدی سوہنی ، رہی حمایت بختوں
اُلٹے بخت ہوئے جد اُس دے ، چا سٹائی تختوں
میوہ توڑ جناور کھڑیا ، ٹٹی ساک درختوں
ہاشم کہو کس نے سکھ پایا ، کافر نینہہ کم بختوں

لمّے ویہن رُڑھی کر ودیا ، سجن ساس پیارے
لوں لوں پھیر موئی بن جانو ، مہینوال پکارے
سونا چا کرے رب خاکوں ، اس دے راہ نیارے
ہاشمؔ ہو قربان جنہاں دے ، ثابت سانگ اتارے

---

سوہنی مول نہ تردی ترکے ، خوب تری ڈُب مرکے
ہوئی شہید سسّی جد مری آ ، کھوج اتے بر دھرکے
تاں مشہور ہویا پروانہ ، جا مویا ہٹھ کر کے
ہاشمؔ کوئی نہ منزلے پہنچیا ، جان ولوں ڈر ڈر کے

---

کُوک پکار سوہنی دی سُن کے ، مہینوال پچھاتی
دسدا سول بورا نیں نے ، روڑھ کھڑی اج راتی
ہون شہید عشق دی اپنے ، آپ لہو بہ نہاتی
ہاشمؔ ساتھ سجن دا کریئے ، خوب ایہو کر جاتی

---

کُٹیا چھوڑ سجن ول ٹُریا ، گھیر دتا زندگانی
کر قربان سوہنی دے سر توں ، لذت عیش جہانی
ڈردا دوڑ ہجر تھوں وڑیا ، وگدے ویہن طوفانی
ہاشمؔ صدق مویاں کھڑ میلے ، پھیر نکلے دِل جانی

ملیا جا روحاں دل میلا ، وِچ درگاہ ربّانی
نیں وِچ پھیر ملے تن دووِیں ، کِتھے خاک سمانی
پڑھیا خضر حیات جنازہ ، دفن کیتے وِچ پانی
ہاشم عشق سوہنی دا جگ وِچ ، جگ جگ رہگ کہانی

## ساڈیاں کتاباں

| | |
|---|---|
| ۱ - مڈھلی للطانی ، اصف ، صابر ، ضیغم | ۱۰/- |
| ۲ - قائد اعظم دی وار | ۷/۷۵ |
| ۳ - جٹ دی کرتوت، میراں بخش منہاس، مرتب : محمد آصف خاں | ۱۷/۵۰ |
| ۴ - اکبر کہانیاں ، اکبر لاہوری مرحوم | ۲۵/- |
| ۵ - وحدت الوجود تے پنجابی شاعری، پروفیسر علی عباس جلالپوری | ۱۵/- |
| ۶ - بول مٹی دیا باویا ، سجاد حیدر | ۱۸/- |
| ۷ - جزیرہ ، منو بھائی | ۱۸/- |
| ۸ - لیکسلا، ڈاکٹر سیف الرحمن ڈار | ۱۵/- |
| ۹ - کہندا سائیں ، احمد علی سائیں پشاوری، مرتب : افضل پرویز | ۱۸/- |
| ۱۰ - پیر چراغ اعوان ، مرتب : عین الحق فرید کوٹی | ۱۰/- |
| ۱۱ - جنگ نامہ امام حسینؑ ، حافظ برخوردار رانجھا مرتب : ڈاکٹر احمد حسن قریشی | ۲۰/- |
| ۱۲ - گلزار مسی ، غلام حیدر مستانہ | ۲۲/۵ |
| ۱۳ - بول تے بول ، غلام یعقوب انور مرحوم | ۱۸/- |
| ۱۴ - آکھیا بابا فرید نے ، پروفیسر محمد آصف خاں | ۲۰/- |
| ۱۵ - لکھاں سولاں ، استاد اللہ دتا صابر امرتسری | ۱۲/- |
| ۱۶ - ہویا کوئی نہ ، ژاں پال سارتر ، مترجم : شفقت تنویر مرزا | ۲۰/- |
| ۱۷ - دیس پردیس ، سلیم سحان گمی | ۱۱/- |
| ۱۸ - چرخے دی موت ، حنیف باوا | ۱۵/- |
| ۱۹ - قصہ دو بھراواں دا ، منیر نیازی | ۷/- |
| ۲۰ - Source Material on the Punjab *Malik Ahmad Nawaz* | ۸۵/- |

**پاکستان پنجابی ادبی بورڈ ، لاہور**

# ساڈیاں کتاباں

| کتاب دا ناں | مُل |
| --- | --- |
| وحدت الوجود تے پنجابی شاعری | ۱۵/- |
| بول تے تول | ۱۵/- |
| کن لیکھا | ۴۰/- |
| آکھیا بابا فرید نے | ۲۰/- |
| ہیر دمودر | ۳۰/- |
| کلیات لالی | ۳۰/- |
| کہندا سائیں | ۱۸/- |
| ہیر چراغ اعوان | ۱۰/- |
| پنج تارے | ۱۸/- |
| ملتانی مرثیہ | ۳۰/- |
| احسن القصص | ۴۰/- |
| اکبر کہانیاں | ۲۵/- |
| چرخے دی موت | ۱۵/- |
| قصہ کہانی | ۱۲/- |
| ڈونگھیاں شاماں | ۱۵/- |
| چنے دے اولے | ۱۵/- |
| بیتیاں اکھاں والے | ۱۲/- |
| مٹی اُتے لیک | ۱۰/- |

| کتاب دا ناں | مُل |
| --- | --- |
| شہر تے سُفنے | ۱۲/- |
| چوڑیں کہانی | ۳۵/- |
| کُوک | ۱۵/- |
| گگّر دے پھُل | ۲۰/- |
| پہاج | ۲۵/- |
| چکڑ رنگی مُورتی | ۱۵/- |
| تائی | ۱۸/- |
| ٹٹ بھج | ۲۰/- |
| بار دے گیت | ۲۰/- |
| کنیں بُندے | ۲۵/- |
| بار دے ڈھولے | ۲۵/- |
| رُکھ تاں ہرے بھرے | ۳۰/- |
| جتھے پپلاں دی ٹھنڈی چھاں | ۳۵/- |
| بول مٹی دیا باویا | ۱۵/- |
| جزیرہ | ۱۸/- |
| شام رنگی کُڑی | ۱۵/- |
| بُوہا کوئی نہ | ۱۶/- |

| کتاب دا ناں | مُل |
| --- | --- |
| لہو سہاگ | ۲۰/- |
| آزادی مگروں پنجابی ادب | ۲۸/- |
| نکھیڑے | ۲۰/- |
| گوجری ادب | ۲۰/- |
| پشتو ادب | ۱۵/- |
| گلزار ہستی | ۲۲/۵۰ |
| تکھیاں سُولاں | ۱۲/- |
| پنجاب دے بہجپال پُتر | ۱۸/- |
| جگنامہ امام حسین | ۲۶/- |
| دیس پردیس | ۱۱/- |
| ٹیکسلا | ۱۵/- |
| چوڑویں انشائیے | ۲۰/- |
| پنجابی ادب دی کہانی | ۶۵/- |
| قائداعظم سوچ تے سیاست | ۱۰/- |
| جٹ دی کرتوت | ۷/۵۰ |


پاکستان پنجابی ادبی بورڈ

58 لارنس روڈ

لاہور۔ فون 306689